

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**Розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку
в різних видах діяльності**

Виконала:
Студентка II курсу, групи Доз-21
спеціальності:
012 Дошкільна освіта
Довгаль Ольга Григорівна

Керівник: канд. пед. наук, проф. Коваленко Є.І.

Рецензенти:
канд. пед. наук, доц. Богдан Т.М.
канд. пед. наук, доц. Турчин Т.М

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. Формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема.....	8
1.1. Дослідження вчених з питання вивчення розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку.....	8
1.2. Діяльність як чинник розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку.....	
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. Емпіричний аналіз розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.....	38
2.1. Методика дослідження розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.....	
2.2. Виявлення рівня пізнавальної активності дошкільнят.....	
2.3. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності старших дошкільників.....	
Висновки до розділу 2.....	
РОЗДІЛ 3. Робота з формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.	
3.1. Програма та методика формувальної частини експерименту...	
3.2. Динаміка пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у різних видах діяльності.....	
Висновки до розділу 3.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку існувала завжди. Адже від її розв'язання залежить ефективність подальшого навчання дітей у школі, формування власної самостійної думки у дитини, підготовка до самостійного життя. Основою будь-якої діяльності, а особливо навчальної, є пізнавальна активність. Для педагогів не секрет, що низький рівень пізнавальної активності є вагомим аргументом у неефективності організації освітнього процесу, як в дитсадку, так і в початковій школі.

Знайомлячись з науковими працями вчених Г.Люблінської, Ш.Амонашвілі, С.Ладивір, Д.Годовікової можна помітити, що проблема розвитку пізнавальної активності дітей розглядається протягом багатьох років. Вона постає у різних видах діяльності : мовленнєвій, ігровій, навчальній.

Активність не є вродженою рисою особистості, вона розвивається в процесі діяльності дитини, формується з прагненням до пізнання, розумовою діяльністю, з проявом морально-вольових якостей і чим дорослішою стає дитина, тим більше зростають її психофізичні можливості, розширюється життєвий досвід, стає необхідність виконувати вимоги , що ускладнюються.

Пізнавальна активність сприяє інтелектуальному розвитку дитини. Діти вчаться пізнавати самих себе, усвідомлюють свою внутрішню сутність у процесі суспільної діяльності, вчаться самоаналізу. Так розпочинається процес активізації пізнання дитини, який триває протягом всього життя, який поступово трансформується із зовнішнього світу у власний внутрішній світ. Тому з самого найменшого віку в дитсадку підтримують дитячу цікавість, відповідають на різноманітні питання дітей, розвивають інтерес до занять, бажання пізнавати навколишній світ. Активність дитини під час трудової діяльності сприяє фізичному та інтелектуальному розвитку дитини. В процесі діяльності збагачується, розширюється та поглиблюється предметна сфера, на яку спрямована активність дитини. Діти пізнають предмети, їхні властивості , вчаться діяти з ними і внаслідок цих дій отримувати результати своєї діяльності. Активність дитини у процесі спілкування допомагає набути досвіду

спілкування, вміння формулювати власну думку, поведінку, пізнати правила відносин у суспільстві, визначити своє місце у колективі, діяти разом з колективом, підкорятися законам колективної єдності. Активність дитини в процесі предметно-зображувальної діяльності допомагає дітям ознайомитися з світом краси, культурної спадщини свого народу та інших національностей. Саме досліджуючи властивості паперу, фарби, пластиліну, дитина задовольняє свою потребу у виявленні своїх почуттів від побаченої краси природи, почутої незабутньої мелодії. Активність дитини під час дослідницько-експериментальної діяльності допомагає ознайомитись з властивостями живої та неживої природи, впізнати таємниці об'єктів та предметів, що оточують малюка.

Найголовнішими видами діяльності в ДНЗ є гра, навчання та праця, на яких відбувається різнобічний розвиток дитини. Саме тут відкривається безмежний простір для розвитку пізнавальної активності дітей. Старші дошкільники вже активно спілкуються між собою, що дає змогу формувати їх інтереси через пізнавальну активність. Адже ставлячи питання, слухаючи на них відповіді, діти відкривають для себе цей чудовий світ, дізнаються про взаємозв'язки, взаємовідносини, вчать бути активними учасниками життя.

Ігрова діяльність викликала інтерес у педагогів щодо застосування різноманітних ігрових методів у процесі навчання та виховання дітей дошкільного віку. Активно впроваджуючи в практику роботи ігрові методики їх тісно пов'язують з соціокультурними процесами, які сприяють пошуку нових форм соціальної організованості і культури спілкування між дітьми та педагогом, підвищенню пізнавальної активності, стимулюванню їхнього інтересу до відкриття нового.

Рухливі ігри, дидактичні, сюжетно-рольові завжди викликають задоволення та гарний настрій у дітей. Вони створені задля:

- розвитку фізичних якостей дітей: спритності, швидкості, витривалості, влучності.

- розвитку розумових якостей: гнучкість та глибина, логічність та самостійність суджень, творчість та ініціативність.

- розвитку пізнавальної активності, яка спонукає дітей до різних суджень, умовиводів, доказів нехай і не достовірних, але доведених власними зусиллями.

Дошкільна освіта є основною ланкою, на якій формуються основні навички та вміння, що будуть необхідні в подальшому житті. Зміст навчального матеріалу, який повинна засвоїти дитина, росте швидкими темпами, що диктує свої вимоги до підбору різноманітних методів навчання та виховання. Донедавна ці методи були спрямовані на засвоєння знань, а не на їх якість. Це не сприяло засвоєнню навчального матеріалу програм розвитку дитини старшого дошкільного віку та не підвищувало рівень її знань. Матеріал діти засвоювали погано, і він не міг бути в подальшому опорою для наукових знань. Тому цю проблему можна було вирішити лише використанням різних методів навчання та виховання дитини старшого дошкільного віку. В наш час педагогіка звертається до дитини як до суб'єкта навчальної діяльності, що прагне до самореалізації та самовизначення.

Суб'єкт – це свідомо дійова особа. що в своїх діяннях, діях не тільки виявляється, він у них твориться і визначається. І тим що він робить, можна визначити хто він є. І саме ми, вихователі, допомагаємо дитині усвідомити своє «Я», стати справжньою Людиною з великої літери.

Відходять у небуття диктаторські манери подання нового матеріалу, дитині дається більше можливостей до самопізнання, до самостійних умовиводів, самостійного пошуку подолання труднощів.

Дитяче бажання пізнати нове, заглибитись у сутність предметів, пояснити незрозуміле може свідчити про наявність пізнавальних інтересів у дитини. Актуальність вибраної проблеми полягає в тому, що саме з дошкільного віку потрібно розпочинати формування пізнавальних інтересів, так як вони активно взаємодіють з системою ціннісних організацій, з метою та результатами діяльності, формують інтелект, волю, почуття особистості, а також є передумовою готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі.

В межах зазначеної проблеми залишаються не достатньо вивчені особливості розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності.

Мета дослідження полягає у тому, щоб теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку через різні види діяльності.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми пізнавальної активності у психолого-педагогічній науці.

2. Проаналізувати сутність поняття «пізнавальна активність старших дошкільників»

3. З'ясувати рівень розвитку пізнавальної активності у старших дошкільників у різних видах діяльності.

4. Експериментально перевірити педагогічні умови розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку у мовленнєвій та ігровій діяльності.

Об'єкт дослідження – пізнавальна активність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку у мовленнєвій та ігровій діяльності.

Методи дослідження : теоретичні (аналіз і синтез наукової, навчально-методичної літератури), узагальнення та класифікація;

емпіричні : цілеспрямоване та систематичне спостереження за ігровою та мовленнєвою діяльністю дошкільників, бесіда, педагогічний експеримент, що допомогли виявити результативність експериментальної роботи;

статистичні: здійснення аналізу емпіричних даних.

Гіпотеза дослідження : ефективність розвитку пізнавальної активності старших дошкільників залежить від дотримання таких педагогічних умов:

- реалізація організаційно-методичних засад пізнавальної активності дошкільнят, а саме створення і збагачення предметно-розвивального середовища;
- впровадження ігрової форми діяльності;

- збагачення мовленнєвої компетентності дітей;
- впровадження особистісно - орієнтованої моделі взаємодії педагога із дитиною.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- **теоретично** обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов та методів розвитку пізнавальної активності у діяльності; визначено специфіку та рівні розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності; схарактеризовано вплив статевої належності та особливостей суспільного та сімейного виховання на досліджувану базову якість особистості;
- Уточнено зміст поняття «пізнавальна активність», спрямованого на розвиток її у старших дошкільників як базової якості особистості та структуру «пізнавальної активності» дитини старшого дошкільного віку.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні у педагогічну практику методики діагностики та розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в сім'ї та закладі дошкільної освіти.

Дослідно-експериментальна база дослідження : ДНЗ «Золотий ключик» міста Бобровиці. В експерименті брали участь вихованці старшої групи «Дзвіночок» в кількості 20 осіб.

Публікації:

Структура та обсяг роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, бібліографічного списку, що включає---- найменувань, додатки. Робота містить 9 таблиць (вказати сторінки), 5 схем (сторінки), рисунків (сторінки). . Загальний обсяг роботи ----- сторінок комп'ютерного тексту.

РОЗДІЛ І. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.

1.1. Дослідження вчених з питання розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку

Проблема формування пізнавальної активності - це одна з найактуальніших проблем сьогодення. Активність є необхідною умовою формування розумових якостей у дітей старшого дошкільного віку, розвитку активності, ініціативності. Формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку відбувається в процесах навчання та виховання, де відбувається розвиток їх психічних процесів: уваги, пам'яті, мислення, уяви, мовлення. Пізнавальна активність не передуює діяльності, а породжує її, як якість особистості, міра її діяльності, як умова розвитку та результат виховання. В тісному зв'язку пізнавальна активність розглядається з :

- пізнавальною діяльністю;
- розумінням;
- спілкуванням з дорослими та однолітками;
- самостійністю.

Важливою складовою діяльності людини, яка здійснюється протягом всього її життя, є пізнавальна діяльність. Необхідність прийняття суб'єктом активної позиції щодо пізнання навколишнього світу вивчалось вченими філософами, педагогами, психологами (Аристотель, Ф.Бекон, М.Матюшкін, Дж.Брунер)

Що ж таке пізнавальна активність? Активний - лат. *activus* - діяльний, енергійний. Активність - посилена діяльність, діяльнісний стан [25,ст38].

Як правило, у філософії термін активність застосовується у тісному зв'язку з тлумаченням поняття діяльність. Діяльність - це специфічно людська форма активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої полягає у цілеспрямованій зміні, перетворенні, осягненні, набутті знань, пізнанні закономірностей об'єктивного світу; сукупності знань у який-небудь галузі [48,с.3-4].

У психолого-педагогічній літературі найбільш розповсюдженими є такі визначення пізнавальної активності:

- мобілізування інтелектуальних, морально-вольових сил на досягнення конкретної мети навчання, прояв самостійності, ініціативи, творчості у процесі діяльності (К.Щербакова);

- це якість особистості, яка спрямовує пізнавальні потреби на всіх етапах життя людини й у різних видах діяльності: грі, навчанні, праці (Л.Прокопійко);

- це така активність, у процесі якої дитина вчиться, пізнає оточуючий світ (О.Проскура);

- це активність дитини, що породжує і забезпечує функціонування пізнавального інтересу, який є емоційно забарвленим виявом потреб людини.

Інформаційними у контексті нашого дослідження є роботи психологів, які визначають сутність, особливості розвитку, різноманітність активності людини протягом усього життя [80, с.17]. Широкого висвітлення у педагогічній літературі набуло питання сутності активності та її виявлення у пізнанні дітьми дошкільного віку. Найбільш відомі трактування науковців можна згрупувати у такий спосіб:

- активність розглядається як умова самостійності (Б.Єсіпов, І.Лернер),

- мимовільне бажання дії (В.Оконь),

- ставлення суб'єкта до об'єкта, що виявляється у системі опосередкування одного іншим (Л.Арістова);

- активність, в тому числі і пізнавальна, визначається як широка категорія, що включає в себе діяльність (А.Дьомін, В.Лозова, М.Матюшкін, М.Махмутов, О.Проскура, І.Харламов);

- пізнавальна активність як риса особистості, максимальний прояв індивідуальності (Л.Арістова, М.Данилов, В.Лозова Л.Прокопійко),

- пізнавальна активність, як одна з форм соціальної активності, це жива, енергійна діяльність, спрямована на виконання отриманого завдання (З.Абасов).

Пізнавальна активність не є вродженою, вона формується протягом всього життя людини. Існують два основних чинники, які визначають

пізнавальну активність як передумову успішного навчання у школі – природна дитяча допитливість і стимулююча діяльність педагога. Увага, зацікавленість, емоційність (усмішка, подив), бажання дослідити предмет (потрогати, пограти) свідчать про природну дитячу допитливість. Виділяють три рівня пізнавальної активності [70, с.7]:

1. Активний рівень розвитку – яскраво виражена пізнавальна потреба, що проявляється незалежно від виду діяльності. Діти з таким рівнем активні в пізнанні нового, шукають різні способи вирішення завдання. Радіють успіху і засмучуються через невдачі. Прагнуть бути першими, не бояться помилок і труднощів.

2. Середній рівень пізнавальної активності - це найчисленніша група дітей. Вони проявляють активність та інтерес лише при певних ситуаціях в загальному випадку. Коли ця діяльність цікава та емоційно приваблива. Легко включаються до роботи, але при виникненні труднощів втрачають інтерес і потребують заохочення, схвалення дорослого для її продовження. Не проявляють ініціативи, активності, краще діють за зразком.

3. Пасивний рівень пізнавальної активності – пасивні та байдужі діти як у спілкуванні так і в діяльності. Не розпочинають виконувати роботу без підказки дорослого, важко включаються в діяльність. Не цікавляться кінцевим результатом.

Ми не можемо віднести ту чи іншу дитину до певного рівня пізнавальної активності, які визначили вчені, адже це визначення дещо відносне. Рівень пізнавальної активності дитини старшого дошкільного віку, з нашої точки зору та досвіду роботи, знаходиться десь по середині між зазначеними вище рівнями.

Знання дітей є результатом пізнавальної активності. Старші дошкільнята вже здатні логічно розвивати власну ідею, думку, систематизувати і групувати, встановлювати залежності між предметами, організувати самостійну гру, між однолітками розподіляти ролі.

Проявами пізнавальної активності дитини можуть бути запитання, здатність використовувати набуті знання у роботі, участь у колективній роботі

(бажання допомогти одноліткам, висловлювати власну точку зору), самостійне виконання завдання, відсутність страху перед поставленим завданням. У навчально-виховній діяльності з дітьми старшого дошкільного віку, крім власного внутрішнього бажання дитини до пізнання, можуть виступати такі педагогічні прийоми з боку вихователя, як заохочення, підбадьорювання, схвалення дій дитини, активна позиція вихователя, спонукання до дій, вчинків, власний зразок, необхідність та значення кінцевого результату для дитини та інших. Вдалий вибір методів та прийомів є також важливим стимулом для пізнавальної активності дитини, що є необхідністю для активізації діяльності та навчання .

У дошкільному віці пізнавальну активність можна охарактеризувати як допитливість. У словнику з педагогіки допитливість – це риса характеру особистості, яка проявляється у прагненні до знань про навколишній світ та саму себе. Із довідників з психології: допитливість – це риса характеру особистості, яка виявляється у постійному прагненні людини до глибшого розуміння суті подій, явищ навколишнього світу. Для дитини дошкільного віку допитливість – це вікова особливість розвитку.[79, с.111]

Психологи розглядають допитливість як

- один з видів розвитку пізнавальних почуттів;
- пізнавальну потребу, яка є внутрішнім джерелом пізнавальної активності особистості (де зовнішніми потребами є потреби соціального характеру).

Отже, допитливість породжує пізнавальну активність, але разом з тим, рівень пізнавальної активності, його підвищення зміцнює і поглиблює допитливість.

Пізнавальну активність, як якість особистості, яка включає прагнення особистості до пізнання, інтелектуальний відгук на процес пізнання. – визначає Щукіна Г.І. [86,с.32] На її думку, якістю особистості пізнавальна активність є прагнення до пізнання. Воля представляє форму, потреби та інтереси – змістовну характеристику, така структура особистісної якості.

Пізнавальна активність включає в себе певний інтерес старших дошкільників до отримання нових умінь і навичок, знань, внутрішню цілеспрямованість та постійну потребу до накопичення, розширення знань про навколишній світ та використання в дії різних способів пізнання навколишнього світу.

П.І. Зубкова визначає пізнавальну активність як цілеспрямовану діяльність, що спрямована на становлення суб'єктивних характеристик у навчально-пізнавальній роботі [32,с.25]. Згідно до теорії Д.Б.Ельконіна саме шляхом накопичення позитивного навчально-пізнавального досвіду здійснюється активний розвиток пізнавальної активності [31,с.8]. Розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку і є той ідеальний варіант, коли поступово, рівномірно, відповідно до логіки пізнання предметів навколишнього світу і логікою самовизначення особистості в навколишньому середовищі відбувається її становлення.

Організація пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку має спиратися на вже розвинуті потреби у дитини : потребу у спілкуванні з дорослими, потребу у пізнанні навколишнього світу, потребу у схвальній оцінці дорослого, потребу у судженнях, у формуванні і висловленні думок. Розвиток творчого мислення не забезпечується відтворенням дитиною відомих зразків, а формуванням у неї здатності комбінувати, перегруповувати, асоціювати, бачити предмет з різних точок зору. І тим вільніше відчуває себе дитина, чим багатша асоціація, тим вища її пізнавальна активність. Безперечно, що використання дитиною даних зразків полегшує дорослим керівництво процесом оволодіння знань, створює сприятливі умови для контролю, корекції та оцінки її діяльності [33 с.53] Але такий метод знижує самостійність та пізнавальну активність дітей старшого дошкільного віку, привчає їх бути слухняними та «сліпими» виконавцями завдань. Дитина повинна сама розв'язувати поставлені завдання, вибирати способи виконання завдання і оцінювати зроблене як вдале чи ні.

У структурі пізнавального інтересу Лохвицька Л.В. визначила три компонента [63,с 9]:

1.Емоційний компонент. Завдання – викликати емоційно-позитивну реакцію на пізнавальні ситуації, формувати бажання виконувати завдання. Засоби впливу – дидактичні ігри, ситуації з зацікавлення, апперцепції, проблемні питання. Вміння, що характеризують рівень сформованості пізнавального інтересу – швидка реакція на пізнавальну ситуацію, вияв задоволення, цікавості.

2.Інтелектуальний компонент. Завдання – активізувати мислення, уяву, пам'ять дітей; вчити аналізувати ситуацію, вчити словесно позначати власні дії. Засоби впливу – дидактичні розвивальні ігри, ігри-кросворди, ситуації-несподіванки. Вміння, що характеризують рівень сформованості пізнавального інтересу: орієнтація на результат діяльності, прагнення успіху, своєчасний початок пошукових дій.

3.Вольовий компонент. Завдання – розвивати ініціативність, самостійність, наполегливість. Засоби впливу – малюнки-ситуації, сюжетно-рольові ігри. Вміння, що характеризують рівень сформованості пізнавального інтересу: доведення розпочатої справи до кінця, висока працездатність, вольові якості.

Розглянемо передумови формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку [63,с.10] :

1. Зміст навчально-ігрового середовища, який має узгоджуватися з пізнавальними можливостями дітей, з обсягом інформації, що активізує зацікавленість у дитини;
2. Співвідношення елементів відомого і невідомого, емоційність навчально-ігрового матеріалу;
3. Співвідношення між репродуктивними та творчими вправами;
4. Вияв самостійності та ініціативності дітьми;
5. Активізація вольових зусиль та розумових сил дитини на розв'язання завдань;
6. Ситуації апперцепції та успіху;

Найбільш узагальнену структуру пізнавальної активності ми спостерігаємо у дослідженні О.Г.Брежневої, яка виокремила і ній три

компоненти – вольовий, змістовий, емоційний. Також, О.Г.Брежнева виділила три етапи формування пізнавальної активності у дітей [12,с.12-14].

Перший етап – виникнення інтересу до пізнання. основою є емоційний компонент пізнавальної активності. Емоційний компонент є першоосною і він посилюється тим, яке значення мають емоції і почуття у розвитку дитини, мотивація різних видів діяльності. Можна погодитися з С.О.Ладивір, яка вказувала, що спрямованість інтересів дитини до пізнання є суттєвим фактором формування пізнавальної активності лише тоді, коли вона поєднується з оволодінням дитиною способами цілеспрямованого пізнання.

Другий етап – вплив активності на змістовий та вольовий компонент.

Повинні сформуватися у дітей самостійність під час виконання завдань, у виборі рішень сформуватися ініціативність, що гармонійно поєднуються з оволодінням дітьми розумовими діями (узагальнення, обстеження, абстрагування тощо.)

Третій етап – вдосконалення пізнавальної активності та окремих вольових якостей дитини – ініціативності, наполегливості тощо.

Задоволення дитячих інтересів відбувається в діяльності, яку вони вибирають самостійно, особливо коли вона цікава, нова. Організація навчально-виховного середовища, яке містить певний рівень інформації, яка є різнобічною, комплексною, тематичною, близькою до побуту дітей, яка задовольняє дитячу потребу у новому. В дитсадку створені ігрові осередки для активної діяльності дітей, де підібрані всі необхідні предмети та атрибути за допомогою яких діти вчаться активно пізнавати навколишній світ. Методика роботи з розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку вимагає чуйного та творчого керівництва з боку вихователя. Вона передбачає формування з нестійких, боязливих зацікавлень пізнавальних інтересів, яким притаманна вибірковість та дієвість, що ґрунтується на дитячій внутрішній позиції.

Згідно досліджень вчених, атмосфера, що панує під час діяльності дитини, є найважливішим психолого-педагогічним моментом, що визначає пізнавальну активність дітей у відношенні їх до того, що вони будуть

виконувати. Саме дружні, теплі взаємини допомагають зняти напруження у дітей, встановити теплі взаємини, налаштовують на спільну діяльність. Діти з задоволенням займаються виконанням завдання, шукають способи їх виконання, думають, розмірковують, роблять висновки, але при цьому не повинні помічати, що вихователь веде їх, уміло та непомітно допомагає. Якщо допомога вихователя буде відкритою, офіційною, наближаючись до авторитарного стилю, то дитяча пізнавальна активність не буде себе проявляти, діти не будуть мати стійкого інтересу до діяльності (заняття, гри, трудової діяльності), повторювати дії за вихователем, а від самостійної діяльності будуть відмовлятися. Педагог повинен спонукати дітей до відповіді на запитання, роблячи це так, ніби діти самі знайшли правильну відповідь. І завжди пам'ятати, що співпраця – це не завжди допомога, але також і створення для вияву самостійності, активності і незалежності необхідних умов.[14,с4]

Витрачаючи індивідуальні зусилля, кожна дитина виконує розумову чи фізичну роботу індивідуально. Тут можна погодитися з визначенням Г.П.Усової, що навчання – це індивідуальна діяльність дітей. Ось тому, застосовуючи індивідуальний підхід до кожної дитини можна забезпечити її розвиток. Під час пізнавальної діяльності найкращою формою для активізації дітей є самостійна робота, коли кожен виконує своє власне завдання. Під час виконання самостійної роботи відбувається стимулювання пізнавальної активності, адже дитина діє сама, не розраховуючи на допомогу інших. Стимулюючий ефект має і робота у підгрупах (5-6 чоловік). Під час роботи у підгрупах вихователь має змогу поспостерігати за дітьми, за їхніми проявами пізнавальної активності, вміння працювати у колективі, організувати діяльність, домовлятися, знаходити способи вирішення завдань.

ОТЖЕ, щоб процес пізнання дитиною навколишнього світу мав розвивальний вплив, потрібно створити такий спосіб організації життя дітей у групі, щоб вони відкривали цей безмежний світ в яскравих кольорах, у веселих повчальних іграх, відображали цей чудовий світ у продуктивній діяльності (малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні). Потрібно формувати у дітей

бажання відчувати себе дослідником, відкривачем нового, щоб це вселяло радість у маленькі дитячі серця.

Формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою в сучасному розвиненому суспільстві, яке вимагає різнобічно розвиненої особистості. Особливості пізнавальної активності, що були визначені, потребують подальшого становлення в процесі розвитку пізнання дитини.

На основі аналізу сутності поняття «активність» та визначення поняття «пізнавальна активність» різними вченими, можна зробити висновки, що пізнавальну активність дитини потрібно розуміти, як один з видів активності, який характеризується бажанням особистості до відкриття нового, незвіданого;

-- мобілізування інтелектуальних, морально-вольових сил на досягнення конкретної мети навчання, прояв самостійності, ініціативи, творчості у процесі діяльності.

- це якість особистості, яка спрямовує пізнавальні потреби на всіх етапах життя людини й у різних видах діяльності: грі, навчанні, праці ;

- це така активність, у процесі якої дитина вчиться, пізнає оточуючий світ;

- це активність дитини, що породжує і забезпечує функціонування пізнавального інтересу, який є емоційно забарвленим виявом потреб людини.

- активність розглядається як умова самостійності , мимовільне бажання дії;

- ставлення суб'єкта до об'єкта, що виявляється у системі опосередкування одного іншим ;

- активність, в тому числі і пізнавальна, визначається як широка категорія , що включає в себе діяльність ;

- пізнавальна активність як риса особистості, максимальний прояв індивідуальності

- пізнавальна активність, як одна з форм соціальної активності, це жива, енергійна діяльність, спрямована на виконання отриманого завдання .

Пізнавальна активність - це певний інтерес дитини до отримання нових
вмінь, навичок та отримання нових знань про навколишню дійсність, що є
цілеспрямованим та постійно потребує різних способів дій та накопичення,
розширення знань і кругозору.

1.2. Діяльність як чинник розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку.

Основними видами діяльності дітей дошкільного віку є спілкування, мовлення, пізнання, праця. Розглянемо їх значення в розвитку пізнавальної активності дошкільників.

Мовленнєва діяльність: На сучасному етапі характеристика мовного розвитку дітей старшого дошкільного віку дозволяє виділити значне розмаїття мовної готовності, що полягає у діалогічному і зв'язному мовленні, експресивній та імпресивній стороні мовлення та в різних рівнях оволодіння словником та її граматичною будовою. Для створення оптимальних умов для мовленнєвого розвитку дітей, педагоги використовують різні форми роботи: заняття, ігри, ситуації, які потребують від дітей прояву розумових та мовленнєвих вмінь та навичок. Рідне слово, як стверджував К.Ушинський, є основою розумового розвитку й скарбницею всіх знань. Вивчаючи мову, дитина засвоює систему знань, суспільно прийняті норми поведінки – основу її життєвої компетентності. Виходячи з сказаного проблема мовленнєвого розвитку завжди була однією з головних в дошкільній освіті. Створення мовленнєвого середовища в ДНЗ передбачає:

1. Підготовку педагогічних кадрів.
2. Створення мовно насиченого предметно-розвивального середовища для дітей.
3. Створення корекційного середовища для подолання мовленнєвих труднощів у вихованців.
4. Вікова діагностика мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.
5. Створення консультативної допомоги для батьків.

Для чого ж потрібно формувати пізнавальну активність у дітей старшого дошкільного віку? Можна процитувати слова відомого педагога Л.Занкова :

« Всебічний розвиток, духовне багатство не може бути досягнуте з примусу. Справжнє духовне багатство складається лише тоді, коли людина сама тягнеться до знань, науки, до мистецтва» [34 С.115]

Пізнавальна активність піднімається на вищий рівень, вона стає багатограннішою після того, як дитина оволодіє мовою. Лише за участі мови та мовлення, узагальнюються набуті знання дітей, формується аналітико-синтетична діяльність на базі уявлень дитини, а не на основі безпосереднього сприйняття предметів. У дітей старшого дошкільного віку вже достатньо багатий словник, що продовжує і далі збагачуватися за рахунок пасивного.

Пізнавальна мовленнєва активність є основою практично будь-якої діяльності і її низький рівень стає на перешкоді ефективної організації навчально-виховного процесу. Знання, які дитина отримує в готовому вигляді, в подальшому викликають труднощі при мовленнєвому поясненні явищ, які дитина спостерігала, при вирішенні проблемних, конкретних завдань. Мовленнєва активність дитини старшого дошкільного віку не дозволяє дитині стояти на місці, бути залежною від допомоги інших. Активність допомагає дитині, підштовхує її до нових запитань, суджень, самостійного пошуку інформації з інших джерел, доведення розпочатих пошуків до кінця. Недаремно активні діти відрізняються і більшою самостійністю як під час навчання, так і в подальшому самостійному житті.

Організація пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку має спиратися на вже розвинуті потреби у дитини : потребу у спілкуванні з дорослими, потребу у пізнанні навколишнього світу, потребу у схвальній оцінці дорослого, потребу у судженнях, у формуванні і висловленні думок. Розвиток творчого мислення не забезпечується відтворенням дитиною відомих зразків, а формуванням у неї здатності комбінувати, перегруповувати, асоціювати, бачити предмет з різних точок зору. І тим вільніше відчуває себе дитина чим багатіша асоціація, тим вища її пізнавальна активність. Безперечно, що використання дитиною даних зразків полегшує дорослим керівництво процесом оволодіння знань, створює сприятливі умови для контролю, корекції та оцінки її діяльності [33 с.53] Але такий метод знижує самостійність та пізнавальну активність дітей старшого дошкільного віку, привчає їх бути слухняними та «сліпими» виконавцями завдань. Дитина повинна сама розв'язувати поставлені

завдання, вибирати способи виконання завдання і оцінювати зроблене як вдале, чи ні.

Пізнавальна активність є провідною в житті та діяльності дошкільників і важливо, щоб вона спонукалася мотивами високого рівня розвитку, які б в подальшому переросли в потребу особистості вдосконалювати свою українську мову як інструмент пізнання навколишньої дійсності. Самий відповідальний період формування позитивних мотивів дитини припадає на старший дошкільний вік, коли закладаються підвалини формування особистості, як маленького громадянина великої країни, як частинки, що є творцем, рушійною силою цієї держави. Найбільш потенційні можливості формування внутрішньої мотивації пізнавальної активності криються в заняттях з мовленнєвої діяльності, читання художньої літератури, в інших видах мовленнєвої діяльності, яка використовується поза заняттями (бесіди; бесіди-роздуми; перегляд ілюстрацій, картинок, фото; театралізована діяльність та інше).

Навчально-мовленнєва діяльність в ДНЗ – це організована специфічна діяльність, яка протікає на мовленнєвому рівні в ході організованих навчальних завдань, у мовленнєво-ігрових ситуаціях, в дидактичних іграх.

Види навчально-мовленнєвої діяльності в ДНЗ виділяють такі:

Слухання – включає в себе слухання мовлення вихователя, слухання мовлення однолітків.

Говоріння – включає в себе запитання, відповіді, розповіді, описи, переказ, читання віршів тощо.

Під час навчально-виховної діяльності необхідно створювати умови, які сприятимуть навчанню дитини слухати, думати, вміти дати відповідь, вміти сформулювати власне запитання до інших.

Запитання – один з прийомів навчання дітей рідної мови – це словесне звертання, що вимагає відповіді і передбачає наявність знань. Запитання діти ставлять завжди, під час любого виду діяльності.

У дитсадку виділяють такі види діалогічного мовлення : бесіда, розмова вихователя з дітьми, діалог, полілог. Під час бесіди діти поповнюють свої знання правилами вимови, правилами словотворення, правильної побудови

речень, а також дізнаються про нові факти, заперечують чи підтверджують власні гіпотези. Під час розмови з вихователем діти вчаться підтримувати розмову, запропоновану вихователем, продовжувати її, виявляти ініціативу. Діалогічне мовлення, яке є основою діяльності вихователя та дітей, формує у дітей вміння брати участь у колективній бесіді, відповідати на запитання, проявляти повагу та уважність до співрозмовника, бажання доповнити відповідь, виправити помилку. Полілог існує для знайомства дітей з мовленнєвим етикетом, виховання культури спілкування, для розвитку вміння творчо використовувати комунікативні еталони. (Див. Додаток А.) Кожен учасник полілогу має право висловити свою думку, а також помилитися, усвідомити свою помилку та виправити її. Педагог тут виступає як споглядач. Педагог може викласти свою власну думку, надавши дітям право вибрати її чи залишитися при власній. Така форма спілкування формує у дітей прагнення мати власну думку, звички до самостійного мислення, формує пізнавальну активність.

Мовлення формує пізнавальну активність, а також задовольняє її у вигляді відповідей співрозмовника, адже питання ставиться з метою дізнатися про те, що цікавить дитину, і вона чекає на відповідь, щоб знову і знову задовольнити власні пізнавальні потреби.

Формування монологічного мовлення розпочинається ще з молодшого віку під час діалогу. Воно суттєво відрізняється від діалогічного. Тут немає ні запитання, ні підказки у цьому запитанні, яке може містити частину відповіді. Діти самостійно переказують частину художнього твору, описують іграшку, картину, чи розповідають про те, що бачили, тобто з власного досвіду. Діти повинні дотримуватися композиції, логіки сюжету, правдиво зображувати дійсність, давати оцінку фактам, явищам. А як про це можна розповісти? Тільки коли задовольниш власну пізнавальну активність. Коли дізнаєшся про іграшку все: якого кольору, форми, з якого матеріалу, для чого, як можна гратися. Розповідь з власного досвіду – це розповідь «про власну цікавість». Про що дізнався сам, і як про це дізнався, так і розкажеш: що машина їде по дорозі,

вона вантажна, везе вантаж, який необхідний у магазині, його купують батьки для харчування чи зручності життя.

Під час занять з художньої літератури відбувається розвиток зв'язного мовлення на основі оволодіння граматичною будовою рідної мови, збагачення, уточнення та активізації словника, закріпленню правильної звуковимови. Художнє слово звучить в повсякденній мові, на святах та розвагах. Народні казки, пісні, забавлянки, вірші, твори письменників-класиків розвивають любов до різних жанрів дитячої художньої літератури, розвивають вміння слухати і розуміти зміст твору, давати оцінку головним героям, висловлювати своє ставлення до них, емоційно відтворювати зміст твору, сприймати і розуміти окремі засоби художньої форми і виразності творів (зачин, кінцівка, повтори, рима, порівняння та інше.) Діти задовольняють свою пізнавальну активність під час слухання творів, розглядання ілюстрацій, бесід по змісту твору, вони діляться своїми враженнями з однолітками, відстоюють власну думку про героя твору, висловлюють доводи, аргументують їх, порівнюючи з фактами з власного досвіду. Діти люблять слухати казки, легенди, які розповідають про життя що було до них, яке вони не бачили, не відчували. Вони проявляють активність під час слухання про створення Києва, появу Чернечої гори, братів Щека, Кия, Хорива та сестру їх Либідь, заворожують їх і легенди про калину, горицвіт та інші.

Дошкільний вік є періодом становлення особистості, в неї формується мовленнєва і комунікативна компетенція. Особливої уваги заслуговує принцип дитиноцентризму – посилення уваги та організація навчально-виховного процесу згідно потреб, інтересів та можливостей маленької особистості. Вираження дитиною свого «Я» в процесі творчої життєдіяльності, свого соціального буття в системі «дитина-дорослий», сприяє становленню її як мовленнєвої особистості.

Спонукаючи розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку можна, використавши деякі прийоми активізацій :

- використання дидактичних прийомів (порівняння, узагальнення, протиставлення, уподібнення)

- пробудження у дітей власного чуттєвого досвіду, опора на знання дитини;
- пробудження у дітей позитивного ставлення до навчання, інтересу, захоплення діями;
- активізація мовленнєвої діяльності дітей;
- творчий характер завдань для дітей.

Діти старшого дошкільного віку реалізують свою активність через діяльність, головною з яких є мовленнєва. Вихователі завжди повинні підтримувати такі бажання дітей, як «Хочу дізнатися про це..», «А чому це так?», «Розкажи...» Слід залучати дітей до прогнозування своєї пізнавальної активності «А що буде, якщо...?», «Що б ти зробив у такому випадку?», «Що б сталося, якби...?». Діти мають бачити проблему, і самостійно розв'язувати її і обов'язково з декількох дитячих відповідей одна буде правильною, що і свідчитиме про розвиток активності, пам'яті, уяви. Обов'язково діти повинні йти до мети власним шляхом, долаючи труднощі, виконуючи завдання різними способами. Бачачи підбадьорюючий погляд вихователя, схвальну оцінку, діти завжди будуть проявляти активність у мовленнєвій діяльності. Створюючи проблемні ситуації, під час яких діти самостійно, а то з частковою допомогою дорослого, будуть відшуковувати факти, відомості про об'єкти природи, цікавитися подіями (чому пташки відлетіли в теплі країни? куди поділися комахи? чому сніг тоне? та інше) діти цілеспрямовано будуть займатися пізнавальною діяльністю і це автоматично буде задоволенням їхньої пізнавальної активності як у мовленнєвій, так і в інших видах діяльності. За допомогою проблемних ситуацій, діти можуть встановлювати залежності й закономірності, використовуючи власний, хоч іще маленький, життєвий досвід. Вони роблять висновки, мовно аргументуючи та аналізуючи їх. Особливого значення задля задоволення цих потреб надають дидактичним мовним іграм. Вони розроблені задля збагачення лексики (словникового складу мовлення) дітей, формування граматично правильної мови, звуковимови. Під час дидактичної гри «Що можна зробити?», де діти придумували, шукали дій, які можна зробити з заданим предметом. (Наприклад – папір – малювати, писати,

клеїти, робити різні поробки, накрити тварину від дощу, закритися від сонця, купити, подарувати, запакувати, порвати тощо). Дидактична гра «Що було б, якби...» спонукає дітей міркувати, логічно формулювати власну думку, висловлювати, аргументувати її, відстоювати. (Див. Додаток Б.)

Мовленнєві завдання, які ставляться перед дітьми під час різних видів діяльності, можна розв'язувати поза рамками унормованого заняття. Під час виготовлення посібників до заняття чи підготовки до самого процесу заняття, діти споглядають за процесом діяльності вихователя і проявляють неабиякий інтерес, розглядають, ставлять запитання – це і є пізнавальна активність дитини, яка необмежена ніякими рамками. Слід розвивати у дітей здатність спостерігати, аналізувати, розмірковувати про сприйняте, будувати подальші гіпотези використання того чи іншого матеріалу. Дитина вільно висловлює свою думку, намагається довести її, наводить аргументи і не боїться помилитися і бути критично оціненим з боку дорослого. В таких «суперечках» діти поповнюють свій комунікативно-соціальний досвід, вчаться бути терплячими до іншої думки, поважати її, слухати.

Також для формування пізнавальної активності в мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку слід пам'ятати, що дорослий – це не «начальник», а рівноправний партнер, який знає трошки більше, може передбачити, вправніший, може ненав'язливо, непомітно допомогти, підвести дітей до правильного рішення, правильної дії. Не варто, також, акцентувати увагу на помилках, недоліках мовлення дитини, адже це може стати приводом для критики, глузування інших, що на тривалий час, а можливо і назавжди, згасить бажання активно пізнавати навколишній світ.

Роботу з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку слід обов'язково продовжувати і в домашніх умовах. Для батьків організуються виставки, де зібрана література, ілюстрації, поради, методичні вказівки (За чим можна поспостерігати в парку. Як запитати в малюка, щоб він відповів не словом, а реченням. Як навчитися слухати власну дитину. Як малюк пізнає світ. Ігри та вправи на розвиток мовлення.)

Адже ні для кого не секрет, що мовлення дорослих – це зразок для дитини. Як говорять вдома, так буде говорити і дитина. Тому, спілкуючись з дитиною вдома, також слід пам'ятати, що слід говорити правильно, не спотворюючи звуки і в жодному разі не сюсюкатися. Слід також не забувати і про формування пізнавальної активності дитини. У старшому дошкільному віці діти з великою увагою слухають казки, оповідання, співпереживають героям, цікавляться подальшим розгортанням подій (поза казкою), проявляють благородство, доброту, співчутливість. Завжди обговорення казки пробуджує бажання жити життям героїв, проявляти сміливість, благородство, співставляти життя героїв з реальною дійсністю, обговорювати та аналізувати вчинки героїв. Дуже важливим є навчити дитину не тільки розповідати, запитувати, проявляти активність, а також і навчити слухати, адже за таким поспіхом у пізнанні криється невміння фіксувати увагу на отриманій інформації, не запам'ятовувати її, не зберігати в пам'яті для подальших операцій з набутими знаннями. Батьки повинні бути зразком для того, щоб навчити дитину слухати, не поспішати з відповіддю, дати співрозмовнику висловитися, закінчити висловлювати свою думку. (див. Додаток Д.)

Отже, мовленнєва діяльність дитини - це особлива форма її діяльності, це результат її зусиль у освоєнні навколишнього світу. Мовленнєва діяльність дитини повинна носити розвивальний характер і давати дитині можливість виявляти свої мовленнєві здібності. В ЗДО вихователі створюють предметне-розвивальне середовище, яке мовно насичене для дітей, спонукає їх спілкуватися, пізнавати світ за допомогою запитань, порівнянь, відповідей, суджень, стверджень. Допомагає їм помилятися і шукати власні помилки, виправляти їх власними зусиллями.. Існують куточки для батьків, в яких широко висвітлюється проблема мовлення дитини старшого дошкільного віку, проблеми корекції мовлення у дітей..

Мовленнєва пізнавальна активність є головною потребою у формуванні дитини як особистості, є інструментом у пізнанні навколишньої дійсності.

Найбільші можливості задля формування різнобічного громадянина України мають мовленнєві заняття, ознайомлення з художньою літературою

класиків та сучасних авторів, перегляд картин, ілюстрацій. Фото, театралізована діяльність, яка дає можливість розкритися дитині, проявити власні таланти.

Але найбільшу цінність мають бесіди, так звані хвилинки «живого» спілкування, коли дитина дивлячись в очі співрозмовнику, дізнається про все на світі : про те, чому сонце заходить за хмари, чому настає зима, чому стає боляче та весело. І ще тисячі чому? чому? чому?...

В мовленнєвій діяльності дитина вчиться правильно говорити, чітко виразно, емоційно; логічно та зрозуміло будувати речення; вчиться висловлювати власну думку, відстоювати та доводити її. Вчиться пізнавати сама навколишній світ і даремно, що іноді помиляється.

Кожен з педагогів прагне активізувати пізнавальну активність дітей або сприяти її підвищенню, її розвитку , використовуючи для цього різноманітні методи і прийоми навчання та розвитку. Дослідженнями вчених доведено, що під час дидактичної гри у дітей активізуються всі види активності, а рівень засвоєння навчального матеріалу становить до 90 %. Можна сміливо стверджувати , що дидактична гра – одна з унікальних форм проведення заняття, ознайомлення дітей з новим матеріалом, повторення та закріплення вивченого, поширення та поглиблення уже набутих уявлень та знань про навколишню дійсність.

Ігрова діяльність - один із видів активної діяльності дітей, під час якого вони оволодівають суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування. Це своєрідне моделювання соціальних відносин. Ігрова діяльність розвиває уяву, мислення, формує інтелектуальну, моральну та емоційну сферу дитини, сприяє фізичному розвитку.

Як природний спосіб розвитку дитини як активної особистості ігрову діяльність розглядали багато вчених О.М.Леонтьєв,Д.В.Меджерицька,Т.В.Дуткевич,Л.С.ВиготськийТ.І.Поніманська та інші. Вони розглядали ігрову діяльність як фактор, що впливає на ту чи іншу сферу діяльності. Деякі психологи вважають, що ігри не можна вважати діяльністю, що підтримує, формує пізнавальну активність, оскільки в них не створюється нічого нового, а подаються вже готові знання. Гра дитини є

діяльністю свідомою та цілеспрямованою. У кожній грі є своя певна мета, яка є значущою для дитини. І навіть найпростіші ігри (покормити ляльку, вкласти спати та інше) спрямовані на досягнення якоїсь мети та пробуджують у дітей пізнавальну активність.

Дослідження О.Усової, Р.Жуковської, Д.Менджерницької доводять, що гра у пізнанні світу має важливіше місце, ніж то заняття чи праця, оскільки в ній відбувається практичне використання раніше набутих вмінь та навичок. Пізнавальна активність дитини в тій чи іншій грі поступово вичерпується в міру засвоєння знань, умінь та навичок, що її складають. Тому далі гра розвивається, наповнюючись новими сюжетами, ролями, діями, які з'являються внаслідок розвитку активності дитини і творчого підходу до гри. Гра не тільки сприяє розвитку у дітей творчих здібностей, ініціативності, самостійності, організованості, а й сприяє у них розвитку стійкого пізнавального інтересу до довкілля і реалізації себе в ньому.

Найбільша цінність гри полягає у тому, що вона розвиває, формує інтелектуальні, емоційні, вольові якості особистості.

Є.Тихеева свого часу досліджувала особливості дидактичних ігор та їх вплив на розвиток дитини (ігри з дидактичною лялькою, іграшками, природним матеріалом, предметами побуту, ігри для мовленнєвого розвитку), Ф.Блехер (ігри для математичного розвитку), Л.Венгер (дидактичні ігри та вправи для сенсорного розвитку), А.Бондаренко (роль словесних дидактичних ігор у розвитку самостійності та активності мислення дитини).

Як зазначає В.Аванесова, розвиток пізнавальної активності, допитливості, винахідливості, швидкості розумових дій відбувається в дидактичних іграх. Дидактичні ігри активно використовуються в навчально-виховній діяльності ЗДО. Саме за допомогою їх у дітей розвиваються спостережливість, мова, пам'ять, увага, мислення, уява. Діти знайомляться з сенсорними поняттями такими як форма, розмір, колір, величина. Дидактичні ігри мають широку мету і вміщують в собі всі програмові завдання: ознайомлення з сенсорними еталонами, ознайомлення з природою, навколишнім світом, розвиток мовлення, формування елементарних математичних уявлень. Вона спрямована на те, щоб

сформувати у дитини потребу у знаннях, на розвиток активного інтересу до джерела знань, удосконалення власних умінь та навичок. Проблему розвитку пізнавальної активності дітей у грі розглядала Т.Бабунова.

Різні види ігор, які використовуються в дитячому садку мають на меті навчальні, розвивальні та виховні завдання тобто виконують певні функції у розвитку дитини :

- сприяє активізації розумової діяльності , викликає у дітей інтерес і допомагає їм у пізнанні навколишнього світу;
- навчає спостереженню, порівнянню, співставленню, класифікації предметів за різними ознаками, проводити доступні дитячому віку синтез, аналіз, робити узагальнення;
- формує такі психічні процеси як пам'ять, мислення, уяву, увагу;
- розвиває комунікативні здібності дитини, вміння працювати у колективі;
- формує пізнавальну активність дитини (збуджує пізнавальні інтереси)
- виховує позитивне ставлення до оточуючої дійсності;

Дидактична гра є засобом відтворення навколишньої дійсності дитиною, за допомогою гри освоюється діяльність, взаємовідносини між дорослими та дітьми в формі, яка доступна дитині, тобто грі.

Однією з умов якісного засвоєння дітьми знань про навколишній світ є пізнавальна активність дітей. Розвиток довільних процесів, що обумовлений інтересом дитини до діяльності, потрібно викликати у дитини та підтримувати протягом всієї діяльності. Саме інтерес найвищою мірою посилює ефективність діяльності дитини. Малюк виконує завдання за власним бажанням, без примусу. за покликом власного інтересу, цікавості.

В ЗДО дидактичні ігри розрізняють за змістом, правилами і ігровими діями, організацією і відносинами дітей, участю вихователя тощо. Найбільш поширеною є класифікація за характером матеріалів:

1. Ігри з предметами – головна складова гри - наявність предмета (дидактичної іграшки. реального предмета природного матеріалу.) Ці ігри поширені в народній педагогіці. Саме вона створила сюжетні предмети, такі як

лялька, предмети побуту, предмети харчування та інше; та безсюжетні – це пірамідки, кульки, цеглинки, дощечки та інше.

Діти знайомляться з властивостями та ознаками іграшки класифікують та порівнюють предмети.

2. Настільно-друковані ігри – дії дитини не з предметами, а з їх зображеннями (картинки, розрізні картинки, кубики тощо).

Діти систематизують знання про навколишній світ, розвивають розумові процеси та операції.

3. Словесні ігри – найскладніші ігри – оскільки спонукають дітей мислити, використовувати набуті раніше знання; активізують розумову діяльність. Спрямовані на розвиток мовлення, закріплення та уточнення словника.

Доповнюючи загальновідому класифікацію дидактичних ігор ми можемо використати класифікацію О.Сорокіної, яка ширше розкриває особливості ігрової діяльності дітей – це виконання ігрових дій, правил, ігрових завдань, керівництво грою вихователем:

- ігри – бесіди – основа гри – це спілкування вихователя і дітей, що включає в себе ігрове навчання чи ігрову діяльність;
- ігри – загадки – основа гри загадування та відгадування загадок, як авторських так і складених дітьми чи вихователем;
- ігри - припущення - основа гри –це спонукати дітей до осмислення дії, яка включає в себе зіставлення, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Гра включає в себе питання типу : А що було б..? Якби..?
- ігри – доручення – основа гри – це виконання певних дій (збери фігури круглої форми, синього кольору, склади в ящик тільки овочі, фрукти та інше);
- ігри – подорожі – основа гри – це уявна подорож до певного місця з метою виконання певних завдань чи перевтілення в казкового героя, чи придумування незвичайних чарівних речей чи іншого сюжету казки.

Всі види дидактичних ігор розроблено та створено задля навчання та розвитку дитини через ігровий задум, щоб навчання дітей пройшло у

невимушеній, ігровій формі, було змістовним та насиченим. Гра робить заняття чи інший вид діяльності насиченим, вносить бадьорість, веселі настрій у колектив дітей, деякі нотки змагання між собою, бажання до пізнання, а також спонукає до розвитку пізнавальної активності, бажання дітей до самостійності під час виконання завдання.

Ігнорування здатності дитячого саморозвитку, дитячого прагнення до самостійності – це є основною традицією освітньо-виховної системи сучасних дошкільних закладів. Хоч і існують новітні технології, спрямовані на створення розвивального середовища для пізнавальної сфери дошкільників, самі педагоги часто працюють за старими системами. У дітей дошкільного віку чітко формується установка на сприймання інформації, запам'ятання її. У таких випадках чітко можна зафіксувати задовільний рівень пізнавальної активності у дітей. Але це потреба мати чітку інформацію, зрозумілу для дитини. Діти не здатні самостійно порівнювати явища природи, предмети, не можуть довести власну думку, їм постійно потрібна підказка, стимуляція з боку дорослого. І це незважаючи на те, що дошкільний вік – це вік чомучок, дослідництва, невичерпної фантазії. Педагогам не потрібно багато говорити і заповнювати собою весь простір, а й давати дітям подумати, помовчати, адже під час мовчання вона думає, міркує, порівнює. Педагоги часто, зважаючи на ліміт часу проведення занять чи іншого виду діяльності, не дають змогу подумати дитині, поспішають з відповіддю, сердяться, що дитина не відповідає. А дати дитині час подумати – ось витончена складова педагогічної майстерності.[52,с.7]

Використання під час проведення занять дидактичних ігор та ігрових завдань підвищує сприймання дітьми навчального матеріалу, робить різноманітною навчальну діяльність, вносить елемент цікавості, що спонукає дітей до діяльності. Дидактична гра виступає і як форма заняття, в якій взаємодіють між собою навчальна та ігрова сторони, в якій вихователь навчає дітей і бере участь у грі, а діти, граючись, навчаються. О.Усова цю здатність дидактичної гри навчати та розвивати дитину через ігровий задум та дії, визначає як автодидактизм. У дидактичних завданнях, які ставить педагог перед дітьми, пов'язуючи їх з ігровою дією та ігровими завданнями, і

виявляється пізнавальний зміст навчання. Мета дидактичної гри, яка прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини і засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисно, а під час цікавих ігрових дій (порівняння, сортування, пошук, відгадування, змагання).

Що ж виступає основним мотивом виконання дидактичного завдання? Це не є пряма вказівка вихователя чи власне бажання дітей отримати знання від вихователя. Це природне бажання до гри, бажання – азарт виграти, досягти кінцевого результату. І саме це спонукає дітей до пізнавальної активності, якої вимагають умови і правила дидактичної гри (сприймати об'єкти навколишнього світу, орієнтуватися в класифікації предметів, сортувати, порівнювати, групувати, підбирати та інше). Так на основі ігрових інтересів дітей дошкільного віку виникають інтелектуальні інтереси. Враховуючи пізнавальний зміст, вікові можливості дітей, програмові вимоги, ступені складності ігрових завдань та дій, вихователі добирають дидактичні ігри для дітей, щоб вони стимулювали різноманітну діяльність дітей та задовольняли їхню пізнавальну активність. Під час згасання дитячого інтересу, активності в грі, вихователі ускладнюють завдання, варіюють з методами їх виконання, разом з дітьми придумують нові правила гри, що позитивно впливає на включення до гри всіх учасників та активізацію всіх аналізаторів і способів.

Дидактична гра має обов'язкове дидактичне завдання, яке обумовлене навчальною програмою і відноситься до різних розділів програми. І наявність цього дидактичного завдання (одного або кількох) підкреслює скерованість навчально-виховного процесу на пізнавальну діяльність дітей. Існують також і правила, які обумовлені змістом гри та її ігровим задумом. Правила визначають характер і спосіб ігрових дій дитини, вказують на організацію стосунків з іншими учасниками гри, спонукають дитину керувати своєю власною поведінкою. Дотримання правил гри потребує від дитини вольових зусиль, бажання взаємодіяти з іншими, не піддаватися негативним емоціям, радіти перемогам. Правила гри по-різному діють на дітей: одні – приймають ігрові правила і стежать за їх виконанням, інші – підкоряються правилам по-різному: коли виграють, дотримуються, а програють – навпаки.

Ігрові дії – є сюжетною основою дидактичної гри, саме завдяки їм діти реалізують свій ігровий задум. Захоплення дитини грою, ігровою ситуацією - це є передумова мимовільного розв'язання дидактичного завдання.

Використання на заняттях ігрових дій та вправ, що містять в собі дидактичні ігри, перетворюють заняття на цікаву діяльність, сприяють розвитку довільної уваги та створюють передумови для оволодіння навчальним матеріалом, який передбачено програмою розвитку дитини старшого дошкільного віку.

Дидактична гра створена для того, щоб навчати і розвивати дітей через ігровий задум. У грі діти перевіряють свої можливості у подоланні труднощів, вона викликає у них радість, задоволення. У грі формуються здібності та вміння, які необхідні для подальшого життя дітей у суспільстві. У дітей виробляється звичка зосереджуватися, концентрувати власну увагу, розробляти план дій.

Головною метою дидактичної гри є вироблення у дітей вміння органічно поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Процесом оволодіння необхідними вміннями, звичками та знаннями дитина зможе опанувати тоді, коли вона сама виявлятиме інтерес до нього, коли вихователь зможе зацікавити дітей. Тому дидактичні ігри розроблено так, що їх зміст передбачає формування не лише певних уявлень, а й розвиває та корегує розвиток пізнавальних інтересів. Під час вибору гри потрібно поєднувати пізнавальний та ігровий елементи гри. Вихователь чітко сплановує діяльність дітей, спрямовує її на досягнення кінцевої мети під час створення ігрової ситуації. Якщо завдання гри визначене, потрібно надати йому ігрового задуму, що буде спонукати дітей до гри, окреслити ігрові дії. Ігровий задум і є основою ігрової ситуації і саме через нього виникає інтерес до гри. А коли з'являється особиста зацікавленість, то й виникає і активність.

Пізнавальні дидактичні ігри - спеціально створені ситуації, що моделюють реальне життя, з яких дитині пропонується знайти вихід. Це найкращий спосіб ознайомити дитину з навколишнім через гру. Дитина вчиться логічно мислити, аналізувати, систематизувати, порівнювати, використовувати

так званий метод спроб і помилок, якого не можна використати в реальному житті.

Дошкільна практика та результати проведених досліджень показали, що дидактичні ігри відіграють позитивну роль у навчанні дітей старшого дошкільного віку лише тоді, коли вони використовуються як узагальнюючий фактор традиційних методів та прийомів, а не як їх замітник. Ігрова діяльність включається в процес заняття під час вивчення нового матеріалу, при закріпленні та узагальненні викладеного попередньо навчального матеріалу.

Дидактичні ігри є унікальним методом навчання дітей усіх вікових категорій. Вона дозволяє зробити навчання цікавим, захоплюючим, змістовним, На жодному занятті дитина не ознайомиться так масштабно, наочно, комплексно та змістовно з навколишнім світом, світом природи, світом культури, сенсорними еталонами без участі дидактичної гри.

Отже, дидактична гра як компонент розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку містить в собі великі потенційні можливості - виховує інтерес , увагу, спостережливість, вчить дітей діяти в ситуаціях приближених до життєвих, вчить діяти за правилами, закріплює знання про навколишній світ. Під час проведення дидактичних ігор відбувається розвиток пізнавальної активності, пізнавальних інтересів дітей. Дидактична гра – це важливий чинник у вихованні та навчанні дітей старшого дошкільного віку.

Процес розгортання дидактичної гри – це процес проблемного навчання дитини старшого дошкільного віку. Ігрова діяльність дітей даного віку має важливу властивість - пізнавальна діяльність у цій грі є саморухом , так як ззовні інформація не надходить , вона є продуктом внутрішнім, результатом самої діяльності. Інформація, що отримана у такий спосіб, мусить породжувати іншу, яка в свою чергу створює наступну, до тих пір, поки не буде досягнуто кінцевого результату. Дидактична гра , як форма розвитку пізнавальної активності, містить такі властивості:

1. Виховує інтерес та активізує пізнавальні процеси.
2. Знайомить та вводить дітей у життєві ситуації.

3. Розвиває здібності, вчить дітей правилам та дотриманням них.

4. Розвиває допитливість, формує знання та вміння.

Особлива роль дидактичної гри полягає в тому, що вона робить сам процес навчання цікавим, дієвим, змістовним, дозволяє дитині отримати власний життєвий досвід.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна виділити наступні визначення пізнавальної активності:

- пізнавальна активність - це мобілізування інтелектуальних, морально-вольових сил на досягнення конкретної мети навчання, прояв самостійності, ініціативи, творчості у процесі діяльності ;

- це якість особистості, яка спрямовує пізнавальні потреби на всіх етапах життя людини і у різних видах діяльності: грі, навчанні, праці ;

- це така активність, у процесі якої дитина вчиться, пізнає оточуючий світ ;

- активність дитини, що породжує і забезпечує функціонування пізнавального інтересу, який є емоційно забарвленим виявом потреб людини.

- це одна із умов до розвитку самостійності ;

- це одна з рис особистості, що вказує на її індивідуальність.

Пізнавальна активність не є вродженою, вона формується протягом всього життя людини. Існують два основних чинники, які визначають пізнавальну активність як передумову успішного навчання в школі: природна дитяча допитливість і стимулююча діяльність педагога.

У дошкільному віці пізнавальну активність можна охарактеризувати як допитливість. Допитливість – це риса характеру особистості, яка проявляється у прагненні до широти та глибини знань про навколишній світ та саму себе. Допитливість – це риса характеру особистості, яка виявляється у постійному людності до глибшого розуміння суті подій, явищ навколишнього світу. Для дитини дошкільного віку , допитливість – це вікова особливість розвитку.

Психологи розглядають допитливість як один з видів розвитку пізнавальних почуттів, а пізнавальну потребу, як внутрішнє джерело пізнавальної активності особистості (де зовнішніми потребами є потреби соціального характеру).

Отже, допитливість породжує пізнавальну активність, але разом з тим, рівень пізнавальної активності, його підвищення зміцнює і поглиблює допитливість.

Дошкільний вік є періодом становлення особистості, у неї формується мовленнєва і комунікативна компетенція

Вираження дитиною свого «Я» у процесі творчої життєдіяльності, свого соціального буття у системі «дитина-дорослий», сприяє становленню її як мовленнєвої особистості.

Пізнавальна мовленнєва активність є основою практично будь-якої діяльності і її низький рівень стає на перешкоді ефективної організації навчально-виховного процесу. Мовленнєва активність дитини старшого дошкільного віку не дозволяє дитині «топтатися» на місці, бути залежною від допомоги інших. Активність допомагає дитині, підштовхує її до нових запитань, суджень, самостійного пошуку інформації з інших джерел, доведення розпочатих розшуків до кінця.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

2.1.Методика дослідження рівня розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Згідно до теоретичного аналізу проблеми було проведено емпіричне дослідження пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження - розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами мовленнєвої та ігрової діяльності.

Об'єкт дослідження - пізнавальна активність дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами мовленнєвої та ігрової діяльності.

Гіпотеза дослідження – включення в педагогічний процес мовленнєвих засобів та дидактичних ігор буде сприяти розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Згідно аналізу методико - педагогічної документації сформувати 2 групи дітей : експериментальну – що включає дітей, що відстають у розвитку. та контрольну – що включає дітей, у яких психофізичний розвиток у межах норми.

2. Підібрати методики та розробити згідно до них критерії для вивчення пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

3. Дослідити рівень розвитку пізнавальної активності дітей експериментальної та контрольної груп.

4. Згідно до отриманих результатів розробити та апробувати експериментальну програму з розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами мовленнєвої та ігрової діяльності.

5. Провести аналіз ефективності проведеної роботи.

В основу дослідження ввійшли наступні принципи:

- особистісно-орієнтований та індивідуальний підхід до дітей;

- самостійність в ході діяльності дитини (самостійний вибір методів вирішення проблеми, самостійність у мовленнєвій діяльності);
- використання ігрових завдань, спрямованих на розвиток певних уявлень та вмій;
- створення розвивально-пізнавального середовища.

Констатувальний експеримент проводився на базі ДНЗ «Золотий ключик» м. Бобровиця з 12 березня по 12 квітня 2019 року. До експериментальної і контрольної групи ввійшли діти старшої групи ЗДО «Дзвіночок», приблизно рівні за розвитком і рівнем педагогічної майстерності вихователів, в кількості 20 чоловік. (по 10 чоловік у кожній) (Див. Додаток В).

Умови проведення : в нормальних обставинах у денний час.

Дітей я тестувала як індивідуально, так і підгрупами, що дозволяє визначити рівень сформованості пізнавальної активності.

Експеримент складався з 3 етапів:

1 етап – констатувальний.

Метою констатувального експерименту було вивчення показників рівня сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

2 етап – формувальний

Для формувального експерименту я вибрала наступні завдання:

1. Проблемні ситуації.
2. Пізнавальні задачі.
3. Дидактичні ігри.

3 етап – контрольний. Була проведена повторна діагностика рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в експериментальній та контрольній групах, проведено аналіз отриманих результатів. Для виявлення рівня сформованості пізнавальної активності дошкільників ми виділили наступні критерії та показники:

- когнітивний (наявність пізнавальних питань, емоційна замученість дитини у діяльність);
- Мотиваційний (створення ситуації успіху і радості, цілеспрямованість діяльності, її завершеність);

- Емоційно-вольовий (прояв позитивних емоцій у процесі діяльності; тривалість. стійкість інтересу до вирішення пізнавальних завдань);
- Дієво-практичний (ініціативність у пізнанні; прояв рівнів пізнавальної діяльності та наполегливості, ступінь ініціативності дитини).

Більш детальноше ми можемо розглянути у таблиці

Таблиця 2.1.

Структура пізнавальної активності.

Компоненти	Зміст	Критерій	Параметри виміру	Характеристики прояву
Емоційний	Особливості емоційного підкріплення, індивідуального досвіду пізнання	Зовнішнє вираження емоцій (радість, сум, захоплення, байдужість та інше)	Сила прояву	1.Байдужий стан. 2.Помірний прояв. 3.Високий прояв 4.Дуже високий прояв.
			Стійкість і спрямованість відносин	1.Стійке , негативне. 2.Нестійке. 3.Стійке позитивне.
Вольовий	Волові зусилля спрямовані на досягнення мети свідомо	прагнення, наполегливість, стійкість до подолання труднощів	Стійкість і цілеспрямованість пізнавальної діяльності	1.Високий рівень 2.Середній рівень 3.Низький рівень

	поставленої мети пов'язані з подоланням зовнішніх та внутрішніх перешкод	Мобілізація сил	Концентрація уваги	1.Висока 2.Середня 3.Низька (неуважність)
		саморегуляція	ступінь прояву самостійності	1.Самостійність відсутня. 2.Часткова самостійність 3.Повна самостійність
Мотиваційний	Мотиви, потреби, установки, інтереси, цілі. результат	Ставлення до завдання	Позиція дошкільника	1.Неприйняття та невиконання. 2.Інтерес , але не виконання. 3.Прийняття та виконання.
		Відношення до результату діяльності	Швидкість засвоєння розумових дій (к-сть операцій)	1.Активно-творча. 2.Активно-зацікавлена. 3.Нейтрально-активна. 4.Пасивно-негативна 5.Активно-негативна.
Дієво-практичний	Обсяг знань, умінь і навичок, способів дій і	Оптимальність діяльності (швидкість і якість	Інтегрований прояв інтелектуального діапазону	1.Інертний рівень. 2.Середній рівень.

	ГОТОВНІСТЬ ЇХ застосовувати	виконання завдання)	(якість розумових дій)	3. Динамічний рівень.
				1.Вузький діапазон. 2.Середній діапазон. 3.Широкий діапазон.
		Включеність в діяльність	Позиція дошкільника	1.Самостійне включення. 2.Включення при додатково му зовнішньо му стимулю- ванні. 3.Відмова від включення.

Згідно до критеріїв розвитку пізнавальної активності (когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий та дієво-практичний) та для аналітичної обробки результатів дослідження та отримання кількісних показників було виділено три рівня пізнавальної активності: низький, середній та високий.

Діти з високим рівнем пізнавальної активності - проявляють ініціативу, активні у пошуку, наділені інтересом і бажанням вирішувати запропоновані завдання. Не відволікаються, завзяті. наполегливі, доводять розпочату справу до кінця.

Діти з середнім рівнем пізнавальної активності – мають менший ступінь самостійності у виконанні завдання і пошуках способів їх виконання. Звертаються за допомогою при виникненні труднощів, з якими не можуть впоратися, виконують завдання до кінця, що свідчить про бажання та інтерес довести справу до кінця.

Діти з низьким рівнем пізнавальної активності - потребують поетапного пояснення виконання завдання, допомоги дорослого, не задають пізнавальних запитань, не проявляють ініціативи, при труднощах проявляють негативні емоції (образу, роздратування).

2.2. Дослідження рівня сформованості пізнавальної активності дошкільнят.

Для виявлення рівня сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку нами використано чотири завдання, одне з яких включало дієвий спосіб пізнання – складання візерунків з геометричних фігур, одне – на мовленнєву активність – складання розповіді з власного досвіду , одне – на асоціативні уявлення («На що схоже»), та загадування і відгадування загадок.

Завдання запропоновані в різних способах їх виконання – слухали та складали загадки, складали розповідь з власного досвіду, розглядали та шукали схожість в оточуючих предметах, оперували з геометричними фігурами, створюючи образи як за зразком, так і за власною уявою,

Для виявлення когнітивного компоненту пізнавальної активності у дітей ми використали гностичний критерій, який проявляється у сформованості таких пізнавальних процесів таких , як пам'ять, увага, мислення. Для їх визначення було використано гру «Відгадай загадку», під час якої діти слухали загадки , відгадували їх, а потім самостійно складали загадки. Після завершення роботи можна було сформулювати рівні розвитку пізнавальної активності. Діти з високим рівнем пізнавальної активності характеризувалися активністю, емоційністю, бажанням якомога точніше сформулювати власну загадку, підбирали різні порівняння, щоб різнобічно охарактеризувати предмет.

Наприклад Власко Катя :

Гріє, як вогнище, але диму не має,
як за день утомиться то спати лягає.
Вранці знову світить ясно,

це наше ... (сонце).. красне.

Діти з середнім рівнем пізнавальної активності були менш активними, потребували підказок, допомоги з боку дорослого. Діти з низьким рівнем пізнавальної активності були пасивними. не зацікавлені процесом роботи, прийняли позицію слухачів.

Встановлено, що переважає середній рівень пізнавальної активності.

Під час виявлення мотиваційного компоненту пізнавальної активності було використано такі критерії як ініціатива та інтерес, які проявляються у ставленні до завдання, у відношення до результату діяльності. З дітьми було проведено дидактичну гру «На що схоже?». Діти проявили інтерес, але не сприйняли завдання. Після повторного роз'яснення, показу кінцевого результату на власному прикладі, діти включилися в діяльність. Діти з низьким рівнем пізнавальної активності, намагалися знаходити подібні предмети в межах кімнати (люстра – кругла, стіл – квадратний, прямокутний і т.д.) Тоді, як діти з середнім рівнем шукали пробуджуючи власну уяву (круг – колеса, руль в автомобіля, павутина у павука; квадрат – стіна в будинку; прямокутник – телевизор, кузов у вантажівки та інше.) Діти високого рівня пізнавальної активності були більш швидшими та активнішими у своїх відповідях.

Емоційно-вольовий компонент вдало поєднано з такими критеріями, як саморегуляція та мобілізація, що характеризується прагненням до діяльності. наполегливістю, концентрацією уваги, зовнішнім вираженням емоцій дитини. Було запропоновано «Складання розповіді з власного досвіду». Враховуючи те, що діти мають досвід складання такого виду розповідей, очікувалися досить високі результати діяльності дітей. Діти низького рівня пізнавальної активності були пасивними, їх розповіді складалася з 2-3 речень, їм важко було розповідати, пригадувати події які з ними трапилися. Це було, здебільшого переказування розповідей один одного. Діти середнього рівня, більше використовували поширені речення, але не правильно формулювали власну думку, відрізнялися цікавими сюжетами. Наприклад :

Петренко Кіра:

Сьогодні ми з мамою бачили білку, йшли в дитсадок, вона стрибала по забору. Вона буда маленька , руденька і швидко бігла. Мама, сказала, що вона шукає горіхи, а я сказав , холодно їй, вона гріється так і стрибає. Діти з високим рівнем здивували своїми цікавими розповідями, та сформульованістю думки. Наприклад:

Галич Назар:

Вчора ми з татом та мамою і моєю меншою сестричкою їздили до бабусі Тані. Вона живе у селі аж у Корюківському районі. Ми гралися з нашими друзями Танею, Мішою та собакою Лайкою. А Маша упала і забила сильно коліно і плакала, ми її всі жаліли.

Але, як показали результати дослідження діти показали середні результати.

Для виявлення дієво-практичного компоненту пізнавальної активності ми використали такий критерій , оптимальність діяльності, яка полягає у швидкості та якості виконання завдання, включеності дитини у діяльність. Було запропоновано дидактичну гру «Складання візерунків з геометричних фігур». Спочатку нами було запропоновано скласти візерунок за зразком, а потім діти складали візерунки за власним бажанням та уявою. Діти з високим рівнем пізнавальної активності, швидко виконали завдання за зразком, а потім швидко виконали і наступне завдання. Діти з середнім рівнем пізнавальної активності. швидко виконали перше завдання, а на наступне витратили дещо більше часу. Діти з низьким рівнем пізнавальної активності потребували постійної допомоги. Під час складання візерунка за зразком , довго думали як викласти ту чи іншу деталь. А виконуючи завдання за уявою, майже повторили те що на зразку, додавши чи змінивши лише деякі елементи. В ході гри було встановлено, що переважає середній рівень пізнавальної активності.

.

Результати діагностики представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Показники рівня сформованості пізнавальної активності на констатувальному етапі експерименту.

Критерії та показники	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Когнітивний (наявність пізнавальних питань, емоційна замученість дитини у діяльність)			
Експериментальна група	4	5	1
Контрольна група	1	6	3
Мотиваційний (створення ситуації успіху і радості, цілеспрямованість діяльності, її завершеність)			
Експериментальна група	4	5	1
Контрольна група	-	7	3
Емоційно –вольової (прояв позитивних емоцій у процесі діяльності. тривалість і стійкість інтересу до вирішення пізнавальних завдань)			
Експериментальна група	2	6	2
Контрольна група	1	5	4
Дієво-практичний (ініціативність у пізнанні. прояв рівнів пізнавальної діяльності та наполегливості, ступінь ініціативності дитини)			
Експериментальна група	3	6	1
Контрольна група	2	5	3

У відсотковому відношенні результати діагностики можна представити у вигляді таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати констатувального етапу.

Критерії і показники	Констатувальний етап		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Когнітивний (наявність запитань, емоційна залученість)			
Контрольна група	10%	60%	30%
Експериментальна група	40%	50%	10%
Мотиваційний (створення ситуації успіху)			
Контрольна група	0%	70%	30%
Експериментальна група	40%	50%	10%
Емоційно-вольовий (прояв емоцій, інтересу)			
Контрольна група	10%	50%	40%
Експериментальна група	20%	60%	20%
Дієво-практичний (ініціативність, прояв рівнів пізнавальної діяльності)			
Контрольна група	20%	50%	30%

Експериментальна група	30%	60%	10%
------------------------	-----	-----	-----

На констатувальному етапі експерименту, в ході виконаної роботи було виявлено, що 32% всіх піддослідних мають низький рівень пізнавальної активності. Діти з таким низьким рівнем не мають стійкого інтересу до діяльності, легко впадають у відчай при перших невдалих спробах, не ставлять пізнавальних запитань, під час діяльності потребують покрокового пояснення та допомоги з боку дорослого.

Середній рівень пізнавальної активності було виявлено у 23% дітей старшого віку. Діти цього рівня активності не втрачали впевненості у собі при зіткненні з труднощами, ставили запитання з метою уточнення вибору вирішення завдання, спиралися на допомогу дорослого.

Високий рівень пізнавальної активності було виявлено у 45% дітей. Ці діти не відволікалися, виявили впевненість, завзятість, цілеспрямованість в ході роботи. Отримані результати дають змогу констатувати, що в даних дітей в середньому непогані показники розвитку пізнавальної активності для дітей старшого дошкільного віку. Але багато дітей з низьким та середнім рівнем розвитку пізнавальної активності, що можна говорити про необхідність проведення роботи щодо її розвитку.

Результати діагностики показали, що діти знаходяться майже на одному рівні розвитку пізнавальної активності. Але все ж таки можна виділити деякі особливості, що властиві дітям контрольної та експериментальної груп. Основна частина дітей не виділялася ініціативою, потребувала допомоги дорослого та підказки однолітків. Під час пошуків варіантів розв'язання завдання не помічали інших варіантів.

2.3. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності старших дошкільників.

1.Реалізація організаційно-методичних засад пізнавальної активності дошкільнят, а саме створення і збагачення предметно-розвивального середовища.

ЗДО сьогодні є ідеальним полем для особистісно-орієнтованих технологій, оскільки, на відміну від школи, не орієнтований на жорстко фіксований результат, а покликаний бути розвивальним та охоронним як фізичного, психічного, соціального так і духовного здоров'я дитини.

Створення розвивального середовища, а саме, умов та системи матеріальних об'єктів для діяльності, які і забезпечують різнобічний розвиток дитини, забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей, ось основний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти.

Обов'язковою умовою забезпечення ефективного розвитку дитини є створення розвивального середовища в єдності всіх його складників: природного, предметно-ігрового, соціального, власного «Я» дитини, тобто організоване відповідно до програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». «В цілому розвивальне середовище можна представити у вигляді круга, в центрі якого розташоване «Я» і мій простір, середовище мого внутрішнього життя і який поділено на сегменти –предметно-ігрове, природне та соціальне середовище», - зазначає О.Кононко [44.С.10]. Природне розвивальне середовище сприяє виникненню у дошкільників інтересу та елементарних уявлень про об'єкти та явища природи, розкриває причинно-наслідкові зв'язки та взаємозалежність природного довкілля та людини як його частини, формує природоцільну поведінку дітей.

Для створення оптимального розвивального простору підбирається різне обладнання (ігрове, навчальне, спортивне тощо), продумується його оптимальне розміщення та визначається кількість. Створюється середовище задля дитини, щоб вона могла вільно, відповідно до своїх настроїв, смаку, обирати той чи

інший осередок, а не задля зручності вихователів. Незаповнене, безбарвне предметно-ігрове середовище діє на дитину негативно, гальмує розвиток особистості. Також і перенасичене предметне середовище має негативний вплив на психіку дитини. Найкращий варіант має періодично поновлюване, варіативне, оптимально організоване ігрове середовище яке має розвивальний вплив, спонукає дитину до активної пізнавальної діяльності, позитивно впливає на її емоційну сферу, мобілізує процеси мислення. Особливо ефективним є модульне предметно-ігрове середовище де предметами - модулями слугують легкі куби різного розміру, виготовлені за типом вкладишів, і середні за розміром модулі – «меблі-іграшки». Дитина має простір для своєї активності та фантазії, перетворюючи модулі на корабель, будинок, казкову печеру та інше.

Передбачення в розвивальному середовищі місць для релаксації допомагає подолати надмірну збудженість дитини, її надмірну активність, дає змогу фізично та психологічно відпочити. Цьому слугують так звані «куточки усамітнення» чи затишна кімната де дитина зможе побути наодинці, розглянути картинки, пограти в настільні ігри, помалювати чи просто полежати.

Створення такого предметно-ігрове середовище можливо за умов дотримання таких вимог:

- предметно-ігрове середовище має бути відповідним до віку дітей, відповідати їхнім функціональним можливостям;
- предметно - ігрове середовище має бути динамічним, варіативним, різноманітним, повністю підвладне дитині, не обмежуючи її діяльності, забезпечувати повну свободу;
- ігровий простір повинен сприяти орієнтовно-пізнавальній діяльності, забезпечуючи набуття нових знань, формування розумових дій, розвиток провідних психологічних процесів;
- важливе значення має форма та колір, які надають виразності об'єктам та подіям і завдяки зіставленню допомагають дитині отримати достовірні знання про довкілля;

- включення в предметно-ігрове середовище національних, етнокультурних особливостей, щоб дитина творчо прилучалася до духовних цінностей народу, вчилася любові до рідної землі.

2. Впровадження ігрової форми діяльності.

Головна мета гри – не вчити дитину якимось спеціальним нормам поведінки, умінням та навичкам, а дати дитині змогу пережити в грі хвилюючі ситуації, дати можливість відчувати себе вільною, діяти так як підказує дитині її «Я», її, хоч і ще маленький, але власний досвід. Особливо це важливо у старшому дошкільному віці, коли дитина стоїть на межі дитсадка та школи, коли розпочнеться цілеспрямоване навчання у школі, коли навчання стане провідною діяльністю. Для дитини дошкільного віку характерні яскравість і безпосередність сприйняття, легкість входження в образи, діти легко втягуються в діяльність, особливо ігрову. Ігрові технології охоплюють певну частину навчального процесу та об'єднані спільним змістом, сюжетом, персонажем. При цьому ігровий сюжет паралельно розвивається основному змісту діяльності, допомагає активізувати навчальний процес. Поданий в ігровій формі новий матеріал, нові знання, забуваються дитиною значно повільніше, ніж те, що діти сприймали у грі. Це пояснюється тим, що в грі органічно поєднуються цікавість, що робить весь процес пізнання доступним та захоплюючим, і діяльність, завдяки участі в якій знання які отримують діти є більш якісними та міцними.

У процесі гри, діти не помітно для себе, вироблюють звичку зосереджуватися, самотійно думають, розвивають увагу, захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть самі пасивніші. Під час ігрової діяльності дитина спостерігає, порівнює, зіставляє, класифікує предмети, проводить доступний для неї аналіз і синтез, узагальнює, а всі ці здібності розвивають креативну особистість. Розвиваючі ігри та нестандартні заняття (заняття-гра, заняття-подорож, заняття-мандрівка, заняття з використанням ІКТ та інші) роблять навчання доступним легким,

простим та цікавим. Сприяють всебічному, гармонійному розвитку дітей. розвивають творчу особистість. сприяють розвитку пізнавальних інтересів.

3. Збагачення мовленнєвої компетентності дітей.

Мовленнєва компетенція – це вміння на практиці доречно користуватися мовленням (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання), використовувати з цією метою як мовні, так і поза мовні (жести, міміка, рухи) та інтонаційні засоби. Саме в діяльності розвиваються мовленнєві навички і формуються мовленнєві вміння. Провідним видом діяльності в дошкільному віці є гра, тому формувати мовленнєву компетентність дитини слід у мовленнєво-ігровій діяльності, заснованій на розвитку дитячого мовлення засобами гри з використанням наочного матеріалу, без нього (словесні ігри), з використанням різних ігрових атрибутів.

Відомо, що рівень розвитку мовлення залежить від ступеня сформованості тонких рухів пальців рук, тому на заняттях використовується пальчикова гімнастика. Адже, у дитини, яка має високий рівень розвитку дрібної моторики, уміє логічно міркувати, добре розвинені пам'ять, увага, зв'язне мовлення. Для розвитку мовленнєвого дихання доцільні такі ігри та вправи :надування повітряних кульок, здування «парашутів» з кульбаби, ігри з паперовими корабличками, квітками, сніжинками. Під час навчання дітей правильної звуковимови використовуються чистомовки, скоромовки, а також безмежна кількість ігор та вправ «Скажи, як я», «Комар», «Допоможемо Буратіно», «Паровоз» , звукові кубики, звуконаслідування та багато іншого.

Значна увага приділяється і інтонації, жестам, міміці, адже ці засоби виразності допомагають зрозуміти зміст речення, тексту, правильно побудувати діалог.

Особливого значення в реалізації завдань з розвитку мовлення дошкільників надається збагаченню лексики (словникового складу мовлення, не тільки кількісно ,а і якісно: збільшенню лексичного запасу різними частинами мови, словами , подібними (синонімами), і протилежними(антонімами) за значенням, багатозначними словами. Використання таких дидактичних ігор, як «Назви одним словом», «Не помились», «Чарівний мікрофон», «Скажи навпаки» сприятиме збагаченню розширенню та збагаченню словника дітей.

Найважливішим етапом мовленнєвого розвитку є засвоєння граматичної будови мовлення:

- відмінювання іменників;
- вживання дієслів та прийменників;
- узгодження числівників з іменниками;
- утворення відносних та присвійних прикметників;
- виправлення граматичних помилок.

З поміж умінь та навичок, що необхідно сформувати у дошкільників, на особливу увагу заслуговують уміння та навички зв'язного мовлення. оскільки від ступеня їх сформованості залежить подальший розвиток дитини. Це пояснюється тим, що мовлення є способом формування і формулювання думки, засобом спілкування й впливу на оточення. Зв'язне мовлення виконує низку важливих функцій, головною з яких є комунікативна, що реалізується в двох напрямках – діалог і монолог. Розвиток діалогічного мовлення відбувається за умов створення активного мовленнєвого середовища, під час взаємодії з тими, хто оточує дошкільника: «дитина-дитина», «дорослий-дитина». Величезний потенціал щодо спілкування, розвитку діалогічного мовлення мають ігри : сюжетно-рольові, настільно-друковані, театралізовані. Розвитку діалогічного мовлення сприяють і прийоми створення спеціальних мовленнєвих ситуацій. Вони спрямовані на уміння домовлятися, запитувати співрозмовника, дотримуватися правил мовного етикету, виказувати співчуття, доводити свою точку зору. Монологічне мовлення , одним з видів якого є переказ, більш складне чим діалогічне. Воно вирізняється більшою розгорнутістю, оскільки слухача потрібно ввести в обставини подій, досягти розуміння ним розповіді. Монолог вимагає кращої пам'яті, напруженішої уваги до змісту і форми мовлення. До монологічної компетенції належить уміння дитини вільно складати розповіді. Тут стають у пригоді цікаві завдання, так званий мовленнєвий конструктор . Це гра, в якій дитина отримує певний фон (пори року, парк, будинок тощо) та набір відповідних предметних картинок. Такі

самостійно складені картини – розповіді, де дитина сама складає сюжет та розповідь, спонукають до активного монологічного мовлення.

Ефективно використовувати усну народну творчість – найцінніше невичерпне джерело, завдяки якому активізується пізнавальна активність дітей, збагачується словниковий запас, формується самостійне мислення, розвиваються творчі здібності, спостережливість, інтерес до рідного слова.

Загадка – поширений жанр дитячого фольклору, метод народної педагогіки. Загадка розвиває мислення і мову дитини, її спостережливість.

Загадка має нестандартне завдання, яке викликає жвавий інтерес у дошкільнят. За допомогою загадок створюються проблемні ситуації на заняттях, а також інтегровані заняття.

4. Особистісно-орієнтований підхід до розвитку пізнавальної активності вихованців. Побудова освітньо-виховного процесу на засадах співпраці дорослих та дітей дозволяє сформувати всі основні особистісні характеристики пізнавальної сфери. Це, зокрема виявляється у обговоренні з дітьми можливих варіантів розв'язання завдання, шляхів досягнення як проміжних цілей, так і кінцевої мети тощо; стимулювання проявів дитячої ініціативи, допитливості (зокрема, дітям ставляться запитання, причому педагоги послуговуються їх відкритою формою, наприклад : «Як ви гадаєте...», «Що нам потрібно для того. щоб...?», «А чи можемо ми...?», «Що нам треба зробити...?»)»

Відповіді чи ініціативні висловлювання дітей слід уважно вислухати, порівняти з пропозиціями інших, обговорити. Педагоги ніколи не нехтують вихованцями і не оцінюють їх як не дуже розумних, недорослих чи не вихованих тощо. Виявляють розуміння і підтримку починань дошкільника, прийняття дитини як активного діяча, самостійного у своїх задумах і здатного їх реалізувати; визнання самотності та індивідуальності кожного вихованця.

Діти, які відвідують дошкільний заклад, де панує така атмосфера, активні, ініціативні, самостійні у пізнанні навколишнього світу . Це виявляється у кількості запитань, які вони ставлять дорослому, у допитливості та

наполегливості, яку демонструють дошкільники, виконуючи пізнавальні завдання; у відкритому, активному, зацікавленому ставленні до знайомих та незнайомих дорослих.

Розвиток пізнавальної активності дошкільнят можливий за умови виконання дорослими певних вимог:

- зміни позиції педагога у освітньо-виховному процесі. Центральною фігурою в ньому має стати дитина. Дорослий повинен жити життям дитини, вирішувати педагогічні завдання непомітно для дитини;
- повноцінного спілкування, що є найголовнішою умовою розвитку пізнавальної активності дошкільника;
- на першому місці мають стояти не навчальні, а розвивально-виховні цілі. У взаємодії з дітьми дорослі мають приділяти особливу увагу саме особистісним аспектам пізнавального розвитку дітей, таким як ініціативність, активність у пізнанні навколишнього світу, пізнавальні емоції, позитивне переживання процесу пізнання та його результатів, впевненість у підтримці з боку дорослого.

Без належної уваги з боку дорослого до переживань, потреб, до створення сприятливих умов для розвитку пізнавальної активності, до створення сприятливих умов спілкування і взаємодії – довіри, прийняття доброзичливості - порушень зазнає не лише розумовий розвиток дитини, а і його психічне здоров'я.

Проте у практиці роботи за умов так званих технологій освітньо-виховного процесу дорослими ігнорується, порушується природне активне бажання дитини до пізнання. Надто зацементованою виявляється традиційна звичка організовувати процес засвоєння знань у такий спосіб, щоб у дитини не виникало ніяких непевних, невірних суджень, турбуючись при цьому про те, щоб не гаяти часу на хибні пошуки. Ніби і працюємо над розвитком пізнавальної активності, але спрямовуємо її у відпрацьований лабіринт положень, які за нашими уявленнями, найбільшою мірою сприяють розвитку пізнавальної сфери. У результаті у старших дошкільників чітко виявляється установка на сприйняття чітких, несуперечливих фактів, а натомість

загальмована здатність активізувати свій власний різноманітний чуттєвий досвід для осмислення нової ситуації (через зіставлення, аналіз, узагальнення й розмірковування над фактами).

Організоване і кероване дорослим, а не пущене на самоплин навчання дошкільників дає змогу чітко та послідовно формувати у дітей не лише систему уявлень про світ природи, речей, людей, стосунків, емоцій та почуттів, власного «Я», а й ставлення до них - систему цінностей, що є основою становлення особистості. Крім того, у процесі навчання у дітей формуються життєво важливі уміння і навички, які закріплюються у процесі життєдіяльності. Включаючись у таку діяльність, діти переживають радість відкриттів, подив від нового, оволодівають способами пізнання, дій, а головне – накопичують перший досвід навчальної діяльності, необхідний для безболісного входження в шкільне життя, зміни соціального статусу, опанування нової соціальної ролі – школяра, ділових та особистісних взаємин у системах «дитина – вихователь», «дитина - дитина».

Організована навчальна діяльність дошкільників має великі потенційні можливості для розвитку довільності психічних процесів поведінки. Діти навчаються:

- концентрувати увагу на предметі вивчення;
- свідомо виконувати установку педагога на сприймання,

запам'ятовування і відтворення інформації;

- стримувати емоції, ситуативні бажання;
- контролювати і оцінювати свою діяльність.

Завдяки створюваним педагогічним умовам і продуманим педагогічним впливам ця діяльність сприяє започаткуванню базових якостей особистості дитини, зокрема таким, як:

- організованість;
- відповідальність;
- працелюбність;
- самовладання;
- спостережливість;

- креативність.

Слід зазначити, що навчання відбувається під час тісної взаємодії дорослого та дитини, проживання ними спільної діяльності. Але організація цієї діяльності передбачає керівництво нею з боку батьків, а саме:

- визначення цілей;
- прогнозування очікуваних результатів;
- мотивація пізнання;
- визначення змісту, який передбачається засвоїти;
- створення розвивального середовища;
- надання навчально-пізнавальної діяльності емоційно-позитивного характеру;
- регулювання процесу пізнання та спрямування його на досягнення позитивних результатів;
- оцінювання індивідуальних досягнень дитини.

Організуючи навчально-розвивальну діяльність вдома важливо використовувати завдання із ТРВЗ (теорії розв'язання винахідницьких завдань), експериментально-дослідницької діяльності, проблемно-пошукові ситуації та інші методи і прийоми, що позитивно себе зарекомендували в сучасній дидактиці. На батьківських зборах, практикумах дорослих знайомлять із способами та методами організації дитячої гри в домашніх умовах. Пропонуються і поради щодо підбору ігор, які будуть мати навчально-розвивальну мету. Для розвитку пізнавальної активності пріоритет надається творчим іграм (сюжетно-рольові, будівельно-конструктивні, ігри-драматизації та інсценівки, ігри з елементами праці та художньо творчої діяльності) та іграм з правилами (дидактичні, інтелектуальні, рухливі, хороводні тощо). Розроблено рекомендації щодо організації дидактичної гри вдома (Див. Додаток Е)

Висновки до Розділу II.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

Для виявлення сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку було використано чотири види завдань:

- складання візерунку з геометричних фігур;
- складання розповіді з власного досвіду;
- дидактична гра «На що схоже?»;
- загадування та відгадування загадок.

На констатувальному етапі експерименту, в ході виконаної роботи було виявлено, що приблизно 32% всіх піддослідних мають низький рівень пізнавальної активності. Діти з таким низьким рівнем не мають стійкого інтересу до діяльності, легко впадають у відчай при перших невдалих спробах, не ставлять пізнавальних запитань, під час діяльності потребують покрокового пояснення та допомоги з боку дорослого.

Середній рівень пізнавальної активності було виявлено у 23% дітей старшого віку. Діти цього рівня активності, не втрачали впевненості у собі при зіткненні з труднощами, ставили запитання з метою уточнення вибору вирішення завдання, спиралися на допомогу дорослого.

Високий рівень пізнавальної активності було виявлено у 45% дітей. Ці діти не відволікалися, виявили впевненість, завзятість, цілеспрямованість в ході роботи. Отримані результати дають змогу констатувати, що в даних дітей в середньому непогані показники розвитку пізнавальної активності для дітей старшого дошкільного віку. Але багато є дітей з низьким та середнім рівнем розвитку пізнавальної активності, що можна говорити про необхідність її розвитку. Також було запропоновано провести переорганізацію ігрової діяльності дітей вдома, дано рекомендації батькам щодо організації дитячої гри.

РОЗДІЛ 3.

РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Програма та методика формувальної частини експерименту.

З дітьми експериментальної групи ми розпочали проводити дидактичні ігри та вправи, які були спрямовані на формування у них пізнавальної активності. В якості дитячих видів діяльності було вибрано такі завдання:

Завдання № 1.

Дидактична гра « Пригоди Булкіна».

Дитині пропонується серія картинок, об'єднаних однією подією. Одна картинка не додається – кінцева. Дитина повинна скласти розповідь, придумуючи логічне завершення події. Але складати картинки дитина може так, як вважає за потрібне, тобто не дотримуючись логічності у малюнку. І складати розповідь за власною уявою і фантазією. Наприклад: Ваза упала і розбилася, але з'явилася чарівна фея, і за те щ хлопчик був слухняний, вона зробила так, що ваза знову стала ціла і неушкоджена. Спонукає дітей на оригінальні розповіді. (Див. Додаток Г.)

Завдання № 2.

Дидактична гра «Зачакловані слова»

Дитині пропонується за допомогою ряду картинок-предметів визначити в них першу букву та поєднуючи їх у слово, прочитати картинку-відгадку.

Завдання № 3.

Одна з логічних задач.

Дітям пропонувалося скласти аркуш кольорового картону, який був розрізаний на частини різної товщини (від най товщого до найтоншого). Але перед цим поставлено завдання: скласти «дрова», але так, щоб вони не розсипалися, від най товщого до найтоншого. Не наголошувалося, що потрібно складати товщим аркушем донизу, тоді споруда буде стійка. У процесі виконання практичної частини, декілька разів запитувала, чи буде споруда стійкою, як краще скласти «дрова», чому потрібно брати саме цю полосу

картону. При вирішенні завдання зафіксували не тільки результат діяльності, а й як виконується завдання, чи може дитина аналізувати майбутню споруду і передбачати кінцевий результат.

Діти не зовсім правильно зрозуміли завдання – зробити споруду стійкою, попередивши її руйнування. Діти просто викладали полоси картону від найширшого до найменшого, не враховуючи другої частини завдання – міцність споруди. При повторному наголошенні на міцності споруди, задумались, розпочали складати знову.

За результатами можна судити про можливість дітей сприймати завдання до кінця. Приблизно третина дітей склала правильно, але не свідомо, а по бажанню. Лише при повторному наголошенні другої частини завдання – діти виконали роботу правильно.

Для розвитку допитливості у дітей старшого дошкільного віку використовувалася гра «Чарівний мішечок», під час якої діти засовують руку у мішечок, та не бачачи предмет, на дотик відгадують його. Після закінчення гри дітям було запропоновано пригадати, хто що дістав, та проведено гру «Чого не стало?»

Під час наступного етапу завдань, відбувається наступна фаза мислительного процесу – фаза розв'язання проблеми. Для розвитку пізнавальної активності важливе вміння виробляти власні гіпотези (припущення) і чим їх буде більше, тим краще, навіть самі найфантастичніші гіпотези мають право на існування. Для цієї мети використовувалися логічні завдання, як мовленнєвого характеру так і в продуктивній діяльності (малюванні).

Завдання №4.

Мовленнєво-логічне завдання.

Йшли собі стежкою два хлопчики Миколка та Сашко. Аж раптом побачили, що на молоденькій берізці зламана гілочка. Що зробили Сашко та Миколка? Обґрунтувати свою відповідь.

Завдання № 5.

Мовленнєво-логічне завдання.

Мета - розвивати у дітей вміння визначати наслідки проблемної ситуації, знаходити різні виходи з неї.

Дітям пропонується поміркувати, що потрібно робити, коли:

- Вдома зникли всі іграшки ?
- Під час виступу дітей на новорічному святі зникло світло?
- Коли навколо зникла вся їжа?
- Коли б вихователі не прийшли в дитячий садок?

Попередньо дітей ми розділили на дві підгрупи, і кожній з груп було запропоновано свої запитання. У ході спостереження можна виявити, що одні діти активно розпочали міркувати, вносити свої пропозиції-відповіді, водночас як інші сиділи скромніше, розмірковуючи, не поспішаючи. Треті не реагували на запитання, а намагалися побачити та почути все, що робиться довкола, незважаючи на виконання власного завдання. Четверті – просто не реагували на дійсність і на виконання завдання і на дітей довкола.

При однаковому мовленнєво-логічному завданні для всіх груп (різниця лише у способах виконання), різниця у виконанні була. За результатами можна судити про можливість дітей визначати наперед наслідки проблемної ситуації. Деякі діти висловлювали свої припущення, не розмірковуючи, не аналізуючи ситуацію, просто відповіли, щоб не мовчати – це була та категорія дітей, які сиділи і не зважали на завдання та на дітей. Діти, які весь час були непосидючими – відповіли теж не розмірковуючи - відповідь була проста та викликала сміх, як і в них, так і в інших дітей. Група дітей, які думали, мовчали, вносили свої пропозиції останніми – висловила найоригінальніші, найдоречніші ідеї. Наприклад: Віка (5 років) : Коли зникли всі іграшки – то їх можна зробити з підручних матеріалів: паперу, тканини, дерева тощо. Катя (5 років) Коли на новорічному святі зникло світло – одягнутися та вийти всім на вулицю, адже на вулиці лежить сніг та світить місяць та продовжити свято, можна запалити вогнище. Тарас (5 років) Коли вихователі не прийшли на роботу в дитсадок – звернутися до поліцейського, спробувати самим зварити їжі та знайти собі заняття до душі.

Після того, як всі відповіді було озвучено, діти, які висловили не оригінальні відповіді, включилися в процес та за короткий час висловили більш сприйнятливі способи розв'язання проблем, спираючись на попередні відповіді своїх товаришів.

Завдання № 6.

Як допомогти Червоній шапочці ?

Дітям пропонується допомогти Червоній шапочці у різних ситуаціях казки.

1. Коли вона зустрілася з Вовком.
2. Коли вдруге зустрілася з Вовком у бабусиному будинку.
3. Допомогти попередити бабусю про небезпеку.

Під час виконання цього завдання активність дітей дещо зросла, адже всі діти люблять казки, вміють вирізняти добро та зло, проявляють бажання допомогти казковим героям. Частина дітей відреагувала злістю на злість, коли Червона шапочка зустрілася в будинку бабусі з Вовком – убити, вдарити, зарізати Вовка. Друга частина дітей стверджували, що потрібно звернутися по допомогу до дорослих, що самих дітей не слід відпускати до лісу, тоді б ніхто не постраждав. У бабусиному будинку слід було хитрувати, побачивши що то не Бабуся , а Вовк.

Завдання № 7.

Дерево життя.

Дітям пропонувалося виконати малюнок дерева свого життя за такою схемою:

КОРІНЬ – мета вашого життя;

СТОВБУР – ваші уявлення про себе – який я?

ГІЛКИ – якості, які ви б хотіли мати, ваші мрії і бажання;

ПЛОДИ – якості, які ви маєте, ваші мрії і бажання, які вже здійснилися.

Після виконання роботи з дітьми проводилася бесіда про їхні малюнки. Завдання для дітей виявилось складним. При повторному наголошенні на меті завдання, діти почали ставити уточнюючі запитання. Четвертий ступінь завдання – намалювати плоди, які символізують бажання, що здійснилися – не виконав ніхто. Діти не змогли провести асоціацію з тим, що вже відбулося, та тим, що є. Під час підказки дорослого, діти усно відповіли на запитання, а відобразити це в малюнку викликало труднощі.

Завдання № 8.

Мудра сова.

З поміж дітей вибирається мудра сова, всі інші – лісові мешканці.

Одного разу з кожним з них трапилась якась пригода, вони потребують поради мудрої сови. Кожна дитина повинна придумати пригоду (конфлікт) який стався між звірятами, а мудра сова вирішити, порадити, як діяти.

Спочатку експериментатор сам ставив проблему, висував гіпотезу, ставив запитання до сови та залучав до відповіді всіх дітей. Потім завдання постало перед дітьми в самостійній інтерпретації.

Це завдання викликало захоплення у дітей, вони емоційно розпочали розповідати власні видумані історії, та просити допомоги у сови.

В експериментальній групі діти не всі захопилися завданням, довго думали над ситуацією, не могли сформулювати питання до мудрої сови. Цікавим виявилася ситуація Аріни – яка була лисичкою і потрапила в капкан, з якого не може вийти, а мисливці вже поруч. Мудра сова (Нікіта) порадила, щоб всі звірята зібралися на допомогу, розділилися на дві групи, одна відволікає мисливців, а друга – рятує від капкану лисичку.

Згідно до недоліків у роботі з дітьми та виправлення їх була проведена корекційна робота, яка полягала в наступному :

- Для кращої роботи в індивідуальному форматі було придбано зошити для розвитку логічного мислення.
- Проводилися дидактичні ігри по типу : « Що зайве?», « Знайди тінь», «Лото», «Доміно», «Логічні ланцюжки».

- Проводилося читання художньої літератури з обов'язковим проведенням бесіди по змісту прочитаного. Також склалися розповіді по типу : « Як ми можемо закінчити казку (оповідання) по іншому», «Щоб трапалося, якби головні герої були злими-добрими?». Це допомагало навчати дітей робити загальні висновки, фантазувати, логічно мислити, визначати наслідки ситуації створеною самою дитиною.

- З батьками проводилися бесіди, консультації, пропонувалася на розгляд література з даної теми, проводилися дидактичні ігри, було розроблено рекомендації щодо розвитку пізнавальної активності ;

- розроблено консультації щодо організації дидактичної гри вдома.
(Див. Додаток Д)

- з метою розвитку пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку , було реорганізовано розвивальні осередки в групі : замінено старі посібники на нові, сучасні – дитячі енциклопедії з реальними, яскравими картинками, настільно-друковані ігри з цифрами та літерами, ребуси, головоломки, дитячі журнали та альбоми, що стимулює розвиток пізнавальної активності дітей;

- розроблено схеми з спорудами з будівельного матеріалу з певними помилками, задля того, щоб під час відтворення споруди , дитина самостійно виявила помилку та виправила її;

- було створено ляльковий театр з подіумом – сценою та мікрозалою для глядачів, театр поповнено різними видами (театр на рукавичці, театр настільний, театр на фартушку);

Проведено заняття на тему : «Подорож по королівству Іграндії»

Мета: створити емоційно-позитивну атмосферу, формуючи вміння дітей йти до перемоги; базуючись на знаннях дітей про навколишній світ та мовознавчими матеріалами, тренувати дитяче мислення , пам'ять, увагу. Виховувати чесність, стриманість, дружні стосунки між дітьми.

Матеріал: електронний запис відео, ноутбук, м'ячі, матеріал до дидактичної гри «Мовленнєвий конструктор», набори геометричних фігур на кожну дитину, слово «Гра» розрізане на частини.

Хід квесту:

Вихователь:

-Діти, сьогодні на нашу електронну адресу дитячого садка прийшов лист, і цей лист для вас, дітей старшої групи. Хочете дізнатися, що у ньому? (Відповіді дітей) Тоді подивимося. (На ноутбуці переглядаємо запис відео повідомлення від Королеви Іграндії):

-Дорогі діти! В мене до вас велике прохання. Над Королівством Іграндії нависла небезпека, допомогти можуть лише сміливі, відважні. Потрібно виконати всі завдання, які приготував Злий Вірус і лише тоді ви знайдете, те що так необхідне для всіх жителів нашого королівства.

Ваша Королева Іграндія.

- Ну що, спробуємо допомогти жителям Королівства? Тоді в дорогу. А ось і перше завдання. Так як Королівство створене для ігор то і ми будемо гратися, але не просто так, а шукаючи те що сховав Вірус.

1 Гра «Чотири стихії».

Мета: розвиток уваги, мови, пам'яті.

Гравці стоять у колі. Ведучий домовляється з ними, що на слово «Земля», вони називають та показують що є на землі, при слові «Вода»- все що існує у воді, при слові «Вогонь» - все де може бути вогонь, при слові «Повітря» - відповідно, що є у повітрі.

Вихователь: Ось ми виконали перше завдання. І за це отримуємо частинку відгадки.(На ноутбук приходить повідомлення)Знову лист на нашу адресу, прочитаємо.

2.Гра «Знайди пару»

Мета: розвиток словесно-логічного мислення.

Дитині пропонується вибрати із ряду слів і назвати пари (близькі за значенням)для слова:

- 1.Дошка (будинок, олень, шафа, кімната, крейда)
- 2.Малюнок(чашка, скатертина, дерево, фарби)
- 3.Кімната (книжка, машина, вулиця, квартира)
- 4.Озеро(двері, лампа, квітка, човен)

- 5.Дерево(цвях, полиця, люстра, гілка)
- 6.Образа(сміх, гра, світло, сльози)
- 7.Лисиця(сніг, кущ, хутро, картина)
- 8.Літо(звір, річка, сонце, парасолька)
- 9.Школа (вовк, окуляри, учень, квітка)
- 10.Гра (зірка, зошит,м'яч,дорога)

Вихователь: І тут ми справилися з завданням. Знову частинка відгадки, що ж це може значити ? (відповіді – пропозиції дітей) Що ж далі приготував злий вірус? (Запис голосу : Поспішайте до зали , там на вас чекає наступне завдання.)

Переходимо до зали, де на килимку розкладено матеріал для мовленнєвого конструктору. Для виконання завдання діти самостійно діляться на групи.

3. Гра «Мовленнєвий конструктор»

Мета: розвивати монологічне та діалогічне мовлення та уяву, фантазію. Дитині пропонується фон – море, ліс, пустеля, фермерське господарство та набори предметних картинок до них. Скласти розповідь, використовуючи картинки, можна об'єднуватися в групи для розігрування розповіді в ролях.

Малюнок «Мовленнєвий конструктор – ферма»

Малюнок «Мовленнєвий конструктор « Підводний світ»

Вихователь: Ми все ближче та ближче стаємо до Віруса, він починає нервуватися.

Проводиться рухлива гра « Не потрап під м'яч»

Раптом до зали залітають м'ячі, треба ухилитися від удару або спіймати м'яч.

На одному з них завдання.

4.Гра «Згадай казкових героїв».

Мета: розвиток пам'яті та образного мислення.

Дорослий кидає м'яч та ставить запитання, а дитина має відповісти та повернути м'яч дорослому.

- Хто попросив спекти казкового персонажа, який потім втік? («Колобок»)
- Чому дівчинка перетворилася на качечку і полетіла від діда з бабою? («Кривенька качечка»)
- Навіщо вовк розпитував дорогу у дівчинки? («Червона шапочка»)
- Звідки і за що з'явилися кришталеві черевички? («Попелюшка»)
- Як по справедливості було поділено сир ведмежатам? («Двоє жадібних ведмежат»)
- Скільки і хто був женихом маленької дівчинки з квітки? («Дюймовочка»)
- Чому подушка була ледачою? («Ледача подушка»)
- Хто допомагав шукати дівчині брата у Королеви Зими? («Снігова королева»)

Вихователь: І м'ячами нас випробував, і різними завдання, цікаво, що ж зараз придумає хитрий Вірус?

5.Гра «Склади сінквейн»

Мета: розвиток пам'яті, розвиток словника, узагальнення та систематизація знань про предмет.

Дітям пропонується скласти вірш без рими на задане слово за певними вимогами:

1 ряд – слово - іменник, що означає тему сінквейна.

2 ряд – два прикметники, що характеризують тему;

3 ряд – три дієслова, що розкривають дію, яка властива темі;

4 ряд – речення з чотирьох слів, що різнобічно характеризує тему;

5 ряд – слово резюме, що має нову інтерпретацію теми.

Наприклад:

Дитсадок

Гарний , затишний.

Навчає, розвиває, виховує.

Заклад в якому знаходяться діти.

Дім.

Набори слів: лялька, м'яч, скакалка, дерево, квітка, будинок, стільчик, песик.

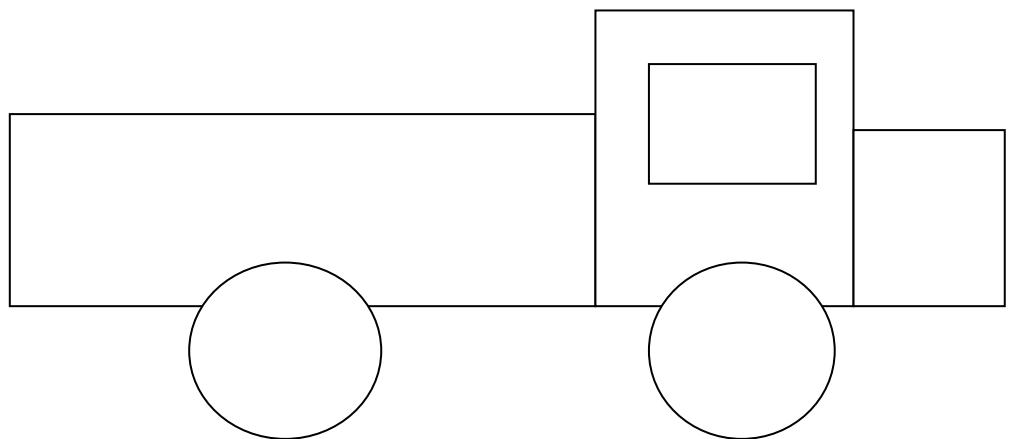
Вихователь: ось і виконали всі завдання злого Віруса, і я вже знаю що ми маємо ще частинку відгадки та нам знову прийшов лист, нам треба його прочитати. Але як будемо повертатися додому?

6.Гра «Склади транспорт».

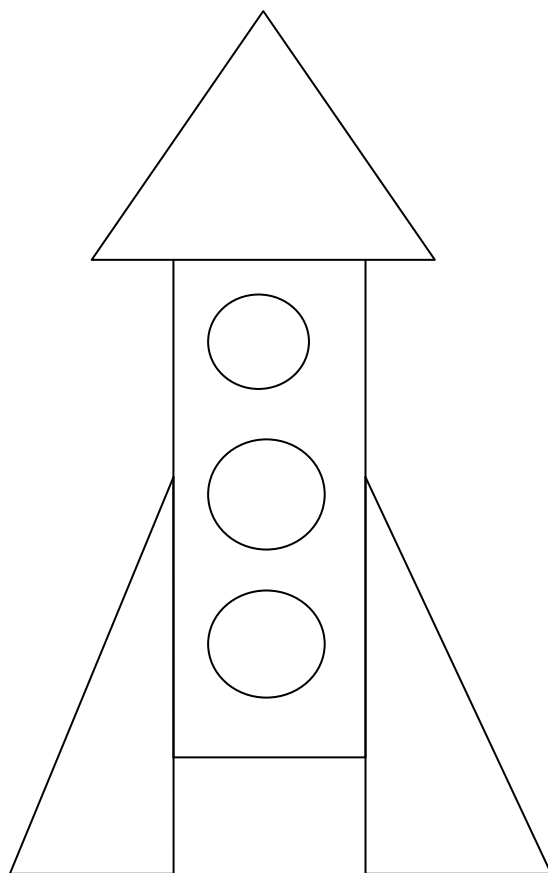
Мета: розвиток уяви, фантазії . мислення, вміння діяти з геометричними фігурами.

Дітям пропонується з набору геометричних фігур скласти транспорт на якому вони будуть повертатися додому.

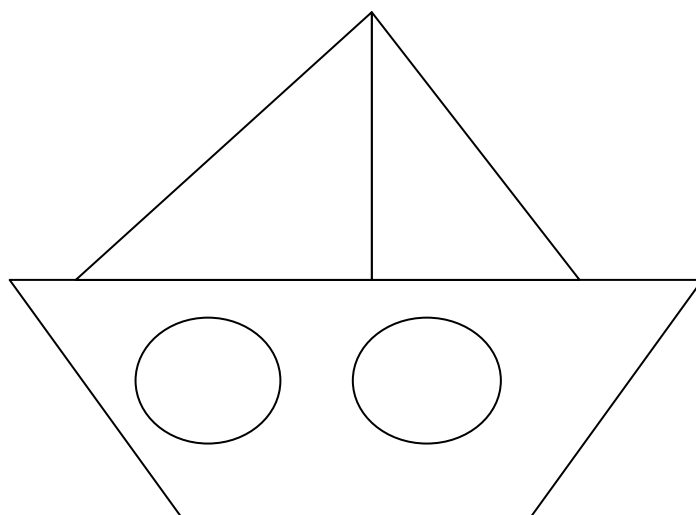
Малюнок 3.1.«Схема викладання з геометричних фігур вантажівки»

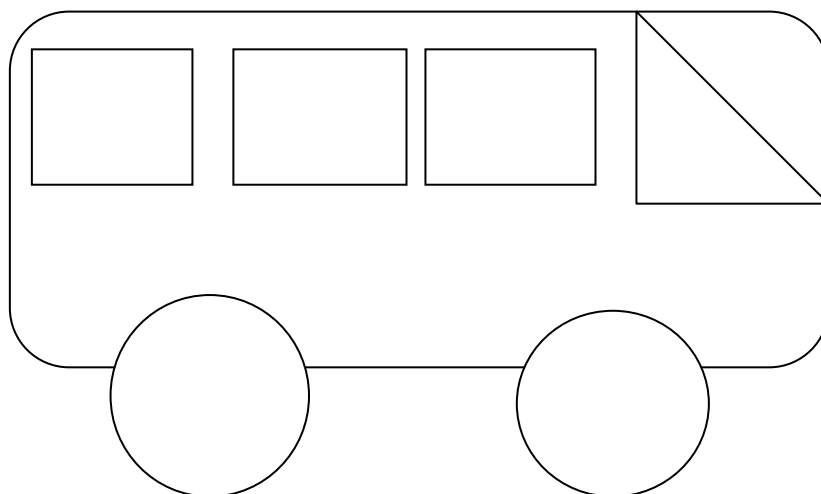
Малюнок 3.2. «Схема викладання з геометричних фігур ракети»

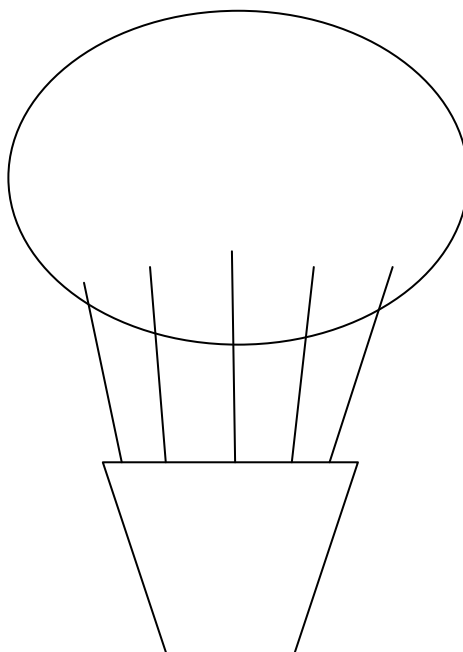
Малюнок 3.3. «Схема викладання з геометричних фігур корабля»

Малюнок 3.4. «Схема викладання з геометричних фігур автобуса.»

Малюнок 3.5. «Схема викладання з геометричних фігур повітряної кулі.»

Повернувшись до кімнати, читаємо лист:

« Ви перемогли, ви довели, що дійсно розумні, наполегливі і виконаєте будь-яке завдання. Я зникаю. Приз ваш.

Вірус.»

Вихователь: Що ж у нас всі частинки-відгадки, подивимось, що ж це, без чого не може існувати королівство Іграндії? Це – гра.

А що ж це за приз? Це звичайний мультфільм. Адже ми не можемо дивитися мультфільми, якщо у комп'ютері вірус, ми не можемо працювати з комп'ютером, коли є вірус і взагалі, комп'ютер перестане працювати. Отже ми перемогли те що так загрозувало королівству Іграндії – це Вірус. Королева вам дуже вдячна і дивимось мультфільм «Казка про радість».

Корекційна робота була проведена перед контрольним етапом експерименту.

Результат формувального експерименту можна оформити у таблицю.

Таблиця 3.1

Кількість завдань розв'язаних кожною дитиною самостійно під час формувального експерименту.

ПРИЗВИЩА ДІТЕЙ	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА	БІДА НАЗАР				
		ГАЛИЧ				
		НАЗАР				
		ГРИЦЕНКО				
		ТАРАС				
		ВЛАСКО				
		КАТЯ				
		ДИННИК				
		ТАРАС				
		ІВАНЮК				
МАША						
КОРОВАЙ						
ВІКА						
КУЗЬМЕНКО						
АРІНА						
КУШИН						
НІКІТА						
ЛАЗАРЬ						
НАСТЯ						

КОНТРОЛЬНА ГРУПА	ЛИСЕНКО МАТВІЙ	■	■	■	
	МАГДЕНКО ТАНЯ	■	■	■	
	МАРСАВІНА ВІКА	■	■		
	МАЙДАНЮК ЛЕСЯ	■	■	■	
	ПАСІЧНИЙ ОВОА	■	■		
	ПЕТРЕНКО КІРА	■	■		
	ПРИХОДЬКО ГЛІБ	■	■	■	
	СУХЕНКО ІВАНКА	■	■	■	
	ШКУТ СЕРГІЙ	■	■		
	ШУМЕЙКО ТАНЯ	■	■	■	■
		0	2	4	6

КІЛЬКІСТЬ РОЗВ'ЯЗАНИХ ЗАВДАНЬ

КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

У відсотковому відношенні результати експерименту можна представити у вигляді таблиці.

Таблиця 3.2.

Результати констатувального етапу

	КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП		
	НИЗЬКИ	СЕРЕДНІ	ВИСОКИ

	Й РІВЕНЬ	Й РІВЕНЬ	Й РІВЕНЬ
ЕКСПЕРИМЕНТА ЛЬНА ГРУПА	20%	40%	40%
КОНТРОЛЬНА ГРУПА	40%	50%	10%

Під час проведення констатувального експерименту було виявлено, що 20% дітей в експериментальній групі мають низький рівень пізнавальної активності. Ці діти не проявляли самостійності та активності під час виконання завдань, сподівалися на допомогу товаришів або просто копіювали відповідь. Інтерес згасав при перших невдалих спробах, що ставало причиною поганого настрою та нервування. В ході роботи не задавали запитання для роз'яснення незрозумілих моментів, що було причиною повторного роз'яснення з боку експериментатора та часткової допомоги.

Середній рівень розвитку пізнавальної активності показали 40% дітей. В ході завдання діти відчували труднощі, але не дуже ними засмучувалися, були активні у питаннях, роз'ясненнях незрозумілих моментів, потребували схвальної оцінки на власне прийняте рішення. Це свідчить про інтерес до даної діяльності і бажання відшукати правильні шляхи вирішення як власні так і запропоновані (підказані) експериментатором.

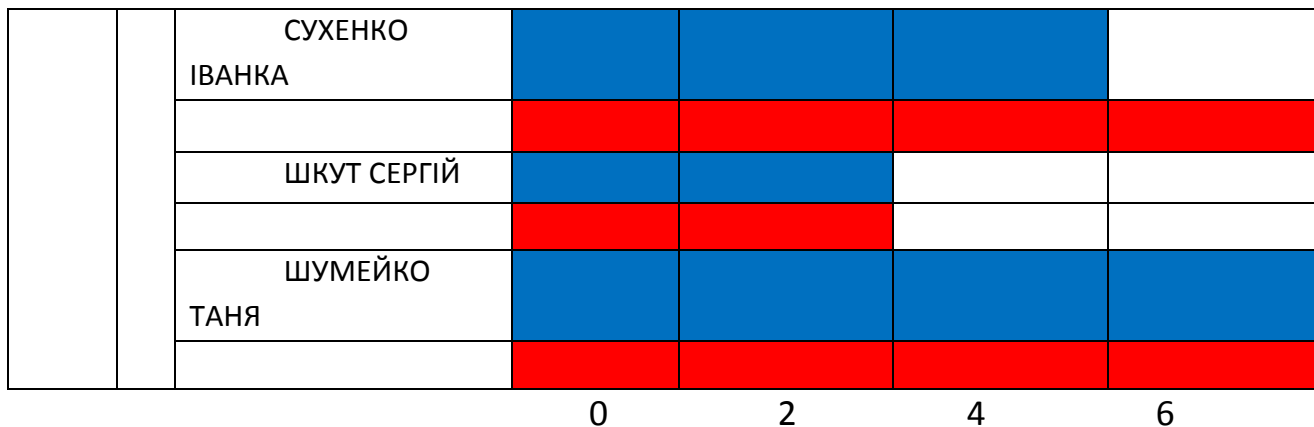
Високий рівень сформованості пізнавальної активності показали 40% дітей. Вони пропонували самі оригінальні виходи з різних ситуацій, вперто відстоювали власну думку. Діти не відволікалися, вперто, наполегливо виконували завдання, яке в кінцевому результаті принесло їм задоволення, гордість і радість від усвідомлення власної перемоги.

Після проведеного констатувального та формувального експериментів можемо віднести їх дані до таблиці

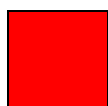
Таблиця 3.3.

Порівняння результатів констатувального і формувального експериментів.

П Р І З В И Щ А Д І Т Е Й	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА	БІДА НАЗАР					
		ГАЛИЧ НАЗАР					
		ГРИЦЕНКО ТАРАС					
		ВЛАСКО КАТЯ					
		ДИННИК ТАРАС					
		ІВАНЮК МАША					
		КОРОВАЙ ВІКА					
		КУЗЬМЕНКО АРІНА					
	КУШИН НІКІТА						
	ЛАЗАРЬ НАСТЯ						
	КОНТРОЛЬНА ГРУПА	ЛИСЕНКО МАТВІЙ					
		МАГДЕНКО ТАНЯ					
		МАРСАВІНА ВІКА					
МАЙДАНЮК ЛЕСЯ							
ПАСІЧНИЙ ОВОА							
ПЕТРЕНКО КІРА							
ПРИХОДЬКО ГЛІБ							

КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

У відсотковому відношенні результати експерименту можна представити у вигляді таблиці.

Таблиця 3.4.

Результати формувального етапу.

	ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕТАП		
	НИЗЬКИ Й РІВЕНЬ	СЕРЕДНІ Й РІВЕНЬ	ВИСОКИ Й РІВЕНЬ
ЕКСПЕРИМЕНТА ЛЬНА ГРУПА	10%	60%	30%
КОНТРОЛЬНА ГРУПА	40%	30%	30%

З порівняльної таблиці можна засвідчити, що у дітей вже відбувається формування стійкого пізнавального інтересу. Діти почали проявляти більшу активність у пошуках вирішення проблемних питань, самі ставлять запитання до одноліток та дорослих. Почастішали запитання типу «А чому..?»,

«Навіщо..?», «А чи буває так...?», «А коли буде так, то що...?» Але попри позитивну динаміку, залишилися і негативні сторони. Багато дітей не можуть зробити висновки, запропонувати власні ідеї, обґрунтувати їх раціональність в даному випадку. Також не помічали власних помилок та помилок своїх товаришів, які можуть призвести до негативних наслідків.

3.2.Динаміка пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у різних видах діяльності.

МЕТА: визначити рівень сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку після проведення експерименту.

УМОВИ: дітям пропонуються завдання, що виконуються в констатувальному експерименті. Завдання виконуються індивідуально.

МЕТОДИ: спостереження, аналіз діяльності, метод обробки даних.

ЗМІСТ ЕКСПЕРИМЕНТУ:

Для того щоб пересвідчитися в ефективності формувального експерименту був проведений контрольний експеримент, який був проведений по тій же діагностичній методиці з використанням таких завдань:

1. «Ланцюжок з прапорців.»
2. «Чарівні палички»
3. «Склади небилицю»

«Ланцюжок з прапорців».

Мета: розмістити прапорці за вказівкою дорослого, відповідно до розташування їх наступників чи попередників.

Матеріал: прапорці різних кольорів – червоні, жовті, зелені, сині (темного відтінку), білі, шнур.

Хід гри :

Вихователь пропонує прикрасити кімнату різнокольоровими прапорцями, які діти будуть нанизувати на шнур. Але прапорці потрібно розмістити у певному порядку, уважно слухаючи вказівки вихователя. Перший буде прапорець не синій, і не червоний, і не зелений, і не жовтий. Другим буде прапорець темного відтінку, третім буде прапорець не зелений, і не червоний, і не з тих, що вже виклали. Четвертим буде прапорець з тих, що залишилися, але не яскравого кольору. І останнім повинен бути прапорець червоного кольору. Послідовність викладання така – білий, синій, жовтий, зелений, червоний.

«Чарівні палички»

Завдання: викласти силуети з 10 лічильних паличок .

Матеріал: лічильні палички.

Хід гри :

Дітям пропонується викласти з лічильних паличок навколишні об'єкти: будинок, сонце, квітку..... використовуючи лише 10 лічильних паличок.

«Склади небилицю»

Завдання: скласти усно небилицю, використовуючи реальні картинки.

Матеріал: предметні картинки.

Хід гри:

Вихователь говорить дітям, що зараз вони складатимуть небилицю, а допомогу їм реальні герої. Дітям дається 5-7 хвилин для вигадування небилиці.

Результати контрольного експерименту висвітлено у таблиці .

Таблиця 3.5.

Результати контрольного експерименту.

ПРИЗВИЩА ДІТЕЙ	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА	БІДА НАЗАР			
		ГАЛИЧ			
		НАЗАР			
		ГРИЦЕНКО			
		ТАРАС			
		ВЛАСКО			
		КАТЯ			
		ДИННИК			
		ТАРАС			
		ІВАНЮК			
		МАША			
КОРОВАЙ					
ВІКА					
КУЗЬМЕНКО					
АРІНА					
КУШИН					
НІКІТА					
ЛАЗАРЬ					
НАСТЯ					

КОНТРОЛЬНА ГРУПА	ЛИСЕНКО МАТВІЙ				
	МАГДЕНКО ТАНЯ				
	МАРСАВІНА ВІКА				
	МАЙДАНЮК ЛЕСЯ				
	ПАСІЧНИЙ ОВОА				
	ПЕТРЕНКО КІРА				
	ПРИХОДЬКО ГЛІБ				
	СУХЕНКО ІВАНКА				
	ШКУТ СЕРГІЙ				
	ШУМЕЙКО ТАНЯ				
		0	1	2	3

КІЛЬКІСТЬ РОЗВ'ЯЗАНИХ ЗАВДАНЬ

У процентному відношенні результати контрольного експерименту в обох групах можна занести в таблицю № 3.6.

Таблиця 3.6.

Результати контрольного експерименту в обох групах

Група	Констатувальний етап			Контрольний етап		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Контрольна	40%	30%	30%	40%	30%	30
Експериментальна	10%	60%	30%	0 %	30%	70%

Порівняльний аналіз показників обох груп показав, що в ході досліджень у дітей експериментальної групи після проведення констатувального експерименту значно збільшився високий рівень пізнавальної активності до 70% тоді як попередньо він був 30%. Низький рівень пізнавальної активності у дітей зник, тобто діти з таким рівнем підтяглися, стали більш активнішими, і склали групу середнього рівня пізнавальної активності. У контрольній групі не відбулися зміни. Рівень дітей з низькою пізнавальною активністю залишився незмінним – 40%, з середнім рівнем пізнавальної активності – 30%, високий рівень пізнавальної активності становить, як і попередньо – 30%. Діти експериментальної групи показали прекрасні результати і обігнали контрольну групу, в якій показники не змінилися.

Отже, можна зробити висновки про правильність висунутої гіпотези і правильну побудову експериментальної роботи з розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Висновки.

Знайомлячись з літературою та опрацювавши її по темі « Розвиток пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку» можна констатувати, що над цим питанням працювали багато відомих педагогів та психологів, таких як: Брежнєва О.Г., Кульчицька О.І., Мухацька Б.О., та інші. Але це питання все ще залишається актуальним і в наш час.

У результаті дослідження нами було розглянуто питання про поняття «пізнавальна активність» в психолого-педагогічній літературі, визначено особливості розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку

Важливим засобом розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у різних видах діяльності є ігри та вправи. Для перевірки цього припущення нами були виділені критерії та показники, визначено рівень сформованості пізнавальної активності дошкільників. На формуючому етапі експерименту можна було простежити, що діти спочатку були не уважними і неправильно відповідали на запитання, але за допомогою стимулюючих запитань вихователя, діти активізувалися та включалися в діяльність. У результаті завдання вдалося розвинути у дітей увагу, пам'ять, формувати вміння аналізувати, міркувати, робити висновки, тобто розвинути ті якості, які становлять ядро пізнавальної активності. Для перевірки ефективності підібраних ігор та вправ було проведено формуючий експеримент. Проведені дослідження зафіксували достовірне зростання пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку, які брали участь у діяльності за експериментальною програмою. Запропонована нами сукупність факторів педагогічного впливу, що включає в себе принципи навчання та визначена ними сукупність педагогічних методів та прийомів, форм організації роботи є ефективним засобом розвитку пізнавальної активності дошкільників в умовах дошкільного закладу. Ефективність процесу формування пізнавальної активності дошкільників залежить від цілеспрямованої спільної діяльності

вихователя, батьків та дошкільників, з вибору оптимального шляху підготовки дітей до самостійної пізнавальної активності.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що основними завданнями та напрямками розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку є:

1.Збагачення свідомості дітей новим змістом, що сприяє накопиченню уявлень дитини про світ, готує її до елементарного осмислення деяких понять.

2.Систематизація накопиченої інформації за допомогою логічних операцій (аналіз, порівняння, узагальнення, класифікація). Прагнення до подальшого накопичення інформації і готовність класифікувати її.

3. Реалізація організаційно-методичних засад пізнавальної активності дошкільнят, а саме створення і збагачення предметно-розвивального середовища;

4. Впровадження ігрової форми діяльності;

5.Впровадження особистісно - орієнтованої моделі взаємодії педагога із дитиною.

Таким чином, завдання поставлені на початку роботи, були вирішені, мета дослідження досягнута, гіпотеза підтверджена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абасов З.А. Пізнавальна активність школярів. *Советская педагогика*. 1989. (№ 7) С. 40-43.
2. Артемова Л.В. *Вчися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят* : кн. для вихователів дит. садків та батьків . К.: Томіріс, 1995. 112 с.
3. Артемова Л.В. Основа - творчий підхід і пошук : шляхи підвищення ефективності педагогічного процесу в дошкільних закладах . *Дошкільне виховання*. 1987. (№ 8). С. 3-4.
4. Артемова Л.В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі (пер. з рос). 2-ге вид. К.: Томіріс, 2002. 291 с.
5. Бабаева Т.И. Повышение эффективности подготовки детей к школе в детском саду . *Совершенствование подготовки детей к школе в детском саду* : материалы межвуз. сб. науч. трудов Л.: ЛГПИ, 2010. С. 40-51.
6. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб./за ред. О.Л.Кононко. *Дошкільне виховання*. 1999. (№ 1.) С. 6-19.
7. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? К.: Вид-во Україна, 1991.С. 79.
8. Белова О. Раскрываем индивидуальность каждого ребенка . *Дошкольное воспитание*. 1996. (№ 5) С. 42.

- 9.Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте: психологическое исследование : Просвещение, 1968. С. 464.
- 10.Бондаревский В.Б. Воспитание интереса к знаниям и потребности к самообразованию : кн. для учителя., М.: Просвещение, 1985. С. 144.
- 11.Борзова В.А., Борзов А.А. Развитие творческих способностей у детей .Самара : Самарский Дом печати, 1994. С. 315.
- 12.Брежнева О.Г. Формування пізнавальної активності дошкільнят [на прикладі математики] *Дошкільнє виховання*.1998.(№ 2.) С. 12.
- 13.Буре Р.С., Година Г.Н. Учите детей трудиться: пособие для воспитателя детского сада / М.: Просвещение, 1983. С. 144.
- 14.Буре Р.С. Готовим детей к школе . М.: Просвещение, 1987. С.96.
- 15.Буркова Л.В. Формування пізнавальної активності у старших дошкільників при вивченні сезонних явищ природи: автореф. дис. .. канд. пед. наук: 13.00.01 Ін-т педагогіки АПН України - К., 1994. 24 с.
- 16.Бурма Г.В. Ретроспектива проблеми використання засобів навчання та виховання дітей дошкільного віку./ Засоби навчальної та науково-дослідної роботи /за заг. ред. проф. В.І.Євдокимова і проф. О.М.Микитюка/. - Х.: ХДПУ, 2011. (Вип. 10.) С. 150-161.
- 17.Венгер Л.А. Овладение опосредованным решением познавательных задач и развитие когнитивных способностей ребенка .*Вопросы психологии*. 1983. (№ 2) С. 43-50.

18. Вільш І. Врахування сталих індивідуальних рис особистості як важливий аспект гуманізації навчання й виховання. *Педагогіка і психологія: Науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України*. К.: Педагогічна думка. 2008. (№ 2) С. 61-69.
19. Годовикова Д.Б. Формирование познавательной активности. *Вопросы психологии*. 1987. (№ 1.) С. 56-59.
20. Голант Е.Я. О развитии самостоятельной и творческой активности учащихся в процессе обучения. Воспитание познавательной активности и самостоятельности учащихся: Ученые записки Казанского гос. пед. Института. - Казань, 1960. (Вып. № 67. ч. 1.) С. 32-44.
21. Голіцин В., Щербакова К. Розвивати пізнавальну активність дитини . *Дошкільне виховання*. 1990. (№ 11) С. 8-10.
22. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: «Либідь», 1997. С.276
23. Гребенкина Л.К. Условия воспитания познавательной активности учащихся : материалы межвуз. сб. науч. трудов /*Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся/*. Ленинград: ЛГПИ, 1985. 172 с.
24. Дабіжа Л. Розвивати творчий потенціал. *Дошкільне виховання*. 2002.(№ 11) С. 10-11.
25. Данилов М.А. Воспитание у школьников самостоятельности и творческой активности в процессе обучения . Советская педагогика. 1961. (№ 8) С. 32-43.

26.Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку /за ред. О.І.Цедик. К. : Освіта, 1993. 272 с.

27.Дитина в дошкільні роки: Програма розвитку, навчання та виховання дітей / нау.кер.К.Крутій.2-ге видання. Запоріжжя: ТОВ "Ліпс" ЛТД, 2004. 268 с.

28.Дметерко Н.В. Формування прийомів розв'язання пізнавальних задач у старших дошкільників: автореф. дис. ... канд пед. наук: 19.00.07 .ХДПУ ім. Г.С.Сковороди. Х., 1996. 18 с.

29.Дружинин В. Н.. Психодиагностика общих способностей. РАН, Институт психологии. М. : Academia, 1996. С. 224.

30.Дуткевич Т.В. Особенности развития познавательной деятельности в условиях детской группы: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 Научно-исследовательский институт психологии УССР. К., 1990. 19 с.

30.Дьяченко О.М. Дошкольный возраст: психологические основания образовательной работы по развитию способностей . *Дошкольное воспитание*. 1995.(№ 1) С. 46-49.

31.Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Краткий психологический словарь: Личность, образование, самообразование, профессия . Мн.: «Хэлтон», 1998. 399 с.

32.Зак А.З. Развитие интеллектуальных способностей у детей 6-7 лет: учеб.метод. пособие для учителей / М.: Новая школа, 1996. С. 288.

33.Закон України «Про дошкільну освіту» №2628 –III від 11.07.2001 Освіта України №33 від 12 серпня 2001 р. С. 3-6.

34. Л.В.Занков Вибрані педагогічні праці. М.,1990.С.115.

35.Ивакина И.О. О педагогических условиях развития интеллектуальной активности дошкольников в компьютерных играх . *Дошкольное воспитание*. - 1995. (№ 12) С. 28-30.

36.Игра дошкольника : под ред. С.Л.Новоселовой. - М.: Просвещение, 1989. - С. 80-94.

37.Игры и игровые упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста :книга для воспитателя детского сада/ Л.А. Венгер, Р.И. Говорова, О.М. Дьяченко, Л.И. Цеханская//сост. Л.А. Венгер, О.М. Дьяченко/. - М.: Просвещение, 1989. 127 с.

38.Исследование развития познавательной деятельности: /пер с англ. / под ред. Дж. Брунера, Р. Олвер и П. Гринфилд. М.: Педагогика, 1971. С.392.

39.Кадыров Б.Р. Способности и склонности: Психофизиологическое исследование . Термез. гос. пед. ин-т. Ташкент: Фан, 1990. С.105 .

40.Козлова С.А., Куликова Т.А. Дошкольная педагогика : учеб. пособие для студ. дошк. отделений и фак. сред. пед. учеб. заведений / 2.изд., перераб. и доп. М. : Academia, 2000. 416 с.

41.Коломинский Я.Л., Панько Е.А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста (книга для учителя) М.: Просвещение, 1988. С.190 .

42.Кондратенко Т.Д., Котырло В.К., Ладывир С.А. Обучение старших дошкольников .К. : Радянська школа, 1986. С. 152.

43. Кононко О.Л. Дитяча субкультура як цінність і складова особистісно-орієнтованої освіти. *Дошкільне виховання*. 2001. (№ 12) С. 6.
44. Кононко О.Л. Особистісний підхід: суть та шляхи втілення в державній базовій програмі. *Дошкільне виховання*. 2001. (№ 9) С. 10.
45. Короткий тлумачний словник української мови: близько 6750 слів / під ред. Д.О. Гричишина. 2-е вид., перероб. і допов. К.: Радянська школа, 1988. 320 с.
46. Косенко Ю.Н. Проблема формирования творческой активности дошкольников в играх, отражающих содержание литературных произведений : материалы межвуз. сб. науч. трудов / Психолого-педагогические механизмы формирования качеств социально активной личности у детей дошкольного и младшего школьного возраста: М.: МГПИ, 2009. С. 111-115.
47. Котырло В.К., Дуткевич Т.В. Роль совместной деятельности в формировании познавательной активности дошкольников. *Вопросы психологии*. 1991. (№ 2) С. 50-59.
48. Крутій К. Концепція та методичні засади програми "Дитина в дошкільні роки" - 3-є видання, стереотипне. Запоріжжя: ТОВ "Ліпс" ЛТД, 2004. 392 с.
49. Кульчицька О.І. Дізнаємося про вікові особливості дітей дошкільного віку Обдарована дитина. 2002(№ 1) С. 37-41;(№ 2) С. 24-30; (№ 3) С. 44-54.
50. Кульчицька О.І. Творча обдарованість. Специфіка дитячої обдарованості Обдарована дитина. 2001. (№ 1) С. 3-10.

51.Ладивір С., Кочупінда А. Бачити кожну дитину :педагогічний контроль та керівництво психічним розвитком дошкільників. *Дошкільне виховання*. 1994.

(№ 10) С. 12-14.

52.Ладивір С.О. Індивідуалізація виховання дитини в дитячому садку .
Дошкільне виховання. 2002.(№ 1) С. 14-15.

53.Ладивір С. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів. *Дошкільне виховання*. 2002. (№ 10) С. 4-7.

54.Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст : научное издание .М. : Педагогика, 1971. 280 с.

55.Лернер И.Я. Познавательные задачи в обучении истории :материалы к опытной работе учителей. М.: Просвещение, 1968. 94 с.

56.Лисина М.И. Развитие познавательной активности в ходе общения со взрослыми и сверстниками . Вопросы психологии. 1982.(№4)С. 18-35.

57.Литвиненко І. Багатоканальна діяльність - засіб розвитку пізнавальної активності . *Дошкільне виховання*. 2002. (№ 4) С. 22-24.

58.Логинова В.И. Роль системных знаний в подготовке детей дошкольного возраста к обучению в школе / Совершенствование подготовки детей дошкольного возраста к обучению в школе в детском саду: межвуз. сб. науч. трудов. Л.: ЛГПИ, 1989. С. 3-19.

59.Лозовая В.И., Калашникова Л.Н. Формирование познавательной активности школьников в процессе организации их общения :учеб. пособие. Х.: ХГПИ, 1990. 84 с.

60.Лозовая В.И., Немировская Л.И. Формирование познавательной активности школьников - условие эффективности любого вида деятельности :сб. науч. под ред. В.И.Лозовой Х.: ХГПИ, 1988. 89 с.

61.Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів (спецкурс із дидактики) : навчальний посібник для пед. ін-тів. Х.: Основа, 1990. 89 с.

62.Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. 2-е вид., доп. Х.: ОВС, 2000. 164 с.

63.Лохвицька Л.В. Теоретичні основи формування пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку / Лохвицька Л.В.: *Проблеми педагогічних технологій*: зб. наук. пр.. Волинського державного педагогічного університету ім. Л.Українки/ - Луцьк: Волинський Академічний Дім, 2009. (Вип. 2)С. 19-25.

64.Лохвицька Л.В. Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 . Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова. - К., 2000. 20 с.

65.Люблинская Г.А. Активность и направленность дошкольника :хрестоматия по возрастной психологи - учебное пособие для студентов/ Сост. Л.М.Семенюк; под ред. Д.И.Фельдштейна. Изд. 2-е, доп. М.: Институт практической психологии, 1996. 304 с.

66.Лямина Г. Сохранить особенное индивидуальное в ребенке . *Дошкольное воспитание*. 2001. (№ 11) С. 95.

67.Максимова В.Н. Познавательный интерес и проблемное обучение . Вопросы психологии. 1973. (№ 4) С. 84-91.

68.Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку :наук. кер. З.П.Плохій. К.: АПН України, Інститут проблем виховання АПН України, 1999. вид. 2-е доопрацьоване і доповнене. 286 с.

69.Маневцева Л.М. Организация элементарной поисковой деятельности как средство формирования познавательной активности . *Дошкольное воспитание*. 1973. (№ 4) С. 38-41.

70.Марочко Г. В основі - почуття, активне пізнання . *Дошкільне виховання*. - 1990. (№ 9) С. 13-15.

71. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності . *Дошкільне виховання*.1999 (№11-12) С.7-9

72. Матюшкин М.В. Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности Вопросы психологии. 2011. (№ 4) С. 5-17.

73.Махмутов М.И. Развитие познавательной активности учащихся . *Народное образование*. 1963. (№ 8) С.29-35.

74.Милерян В.Е. Исследование взаимосвязей в развитии познавательных способностей и динамических черт характера *Вопросы психологии*. 1982. (№ 4) С. 5-17.

75.Мухацька Б. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08 Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова. К., 2001. 41 с.

76.Пеньковська Н. Сім'я формує самооцінку дитини . *Дошкільне виховання*. 2002. (№ 6) С. 16,19.

77.Пономарев А.Я. Фазы творческого процесса . Исследование проблем психологии творчества. М.: Наука, 1988. С. 3-26.

78.Проскура Е.В. Развитие познавательных способностей дошкольника / под ред. Л.А. Венгера. К.: Радянська школа, 1985. 128 с.

79.Поддьяков Н.Н. Ребенок-дошкольник: проблемы психического развития и саморазвития . *Дошкольное воспитание*. 1998. (№ 12) С. 69-74.

80.Психология. [словарь] .Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. 2-е изд., испр. и доп. М.: Политиздат, 1990. 494 с.

81.Сирота Г.В. Воспитание познавательной активности учащихся учебными творческими заданиями: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 . Минский гос. пед. ин-т. Минск, 1987. 17 с.

82.Суржанська В.А. Деякі підходи до вивчення індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку з метою розвитку їх пізнавальної активності /

Суржанська В.А. *Теорія та методика навчання та виховання*: зб. наук. пр. / гол. ред. проф. Балбенко С.Ю. Х.: ХДПУ, 1999. (Вип. 4) С. 68-71.

83.Суржанська В.А. Діагностика пізнавальної активності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку як засіб їх успішного навчання :зб. наук. пр./ за заг. ред. проф. В.І.Євдокимова та проф. О.М. Микитюка / Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. Х.: ХДПУ, 1998. (Вип. 7) С. 113-117.

84.Суржанська В.А. Творчі завдання в роботі з дітьми старшого дошкільного віку : навч. посіб. для студ. факул. дош.вих.та вих. дит. дош. заkd. К.: Знання, 2003. 34 с.

85.Суржанська В.А. Творчі завдання і проблема розвитку пізнавальної активності старших дошкільників :збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В.І.Євдокимова та проф. О.М. Микитюка / Засоби навчальної та науково-дослідної роботи Х.: ХДПУ, 1998. (Вип. 6.)С. 197-199.

86.Щербакова Е. О некоторых особенностях познавательной активности в процессе обучения математике. *Дошкольное воспитание*. 1983. (№ 9)С. 42-45.

87.Щукіна Г.І. Проблема пізнавальних інтересів у педагогіці – М., Педагогіка 1997.С. 32.